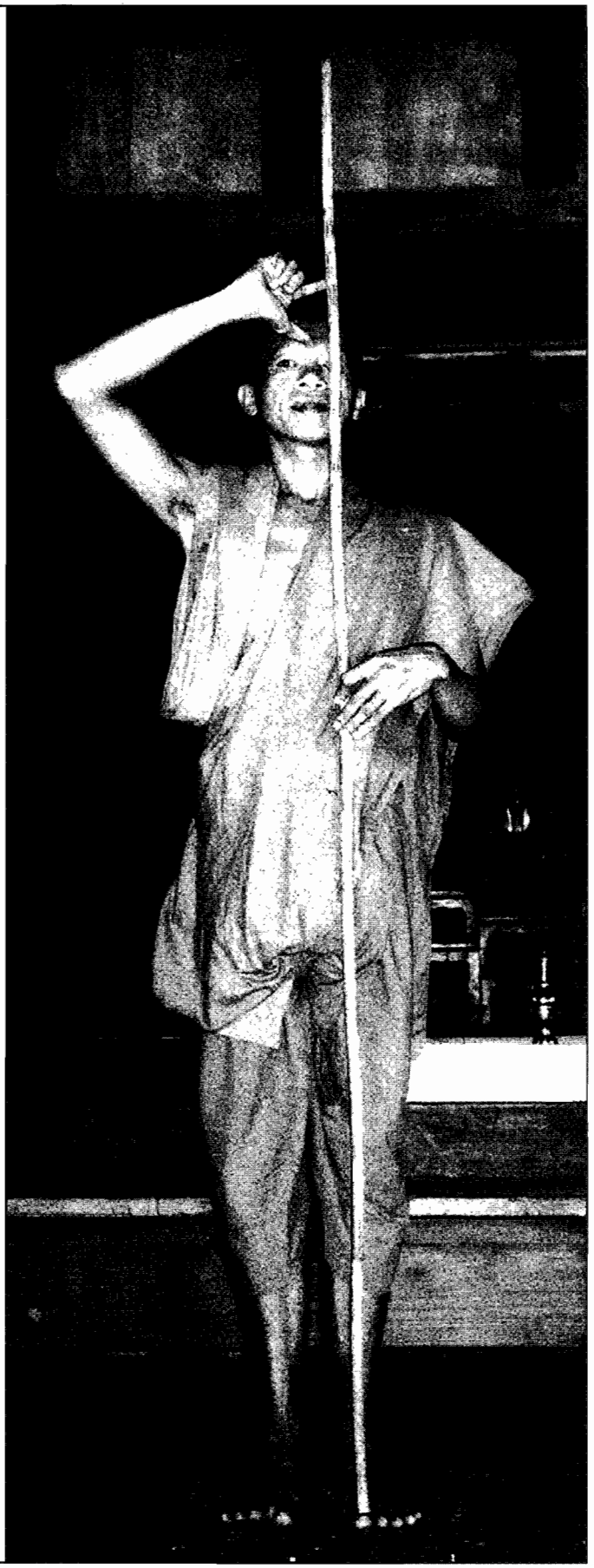
วิทยานิพนธ์

การศึกษาสัดส่วนเรือนมงคลสูตร

ตำบลเกาะยอ จังหวัดสงขลา

A Study on the Proportion of Vernacular House in Koa Yo Songkhla Province

In Accordance to Mongkolsutara Oral Literature

ณัฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม

เรือนมงคลสูตรของชาวเกาะยอ จังหวัดสงขลา เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกเรือน ที่นำเอา **มาตราสูตร** ซึ่งว่าด้วยสูตรการคำนวณองค์ประกอบเรือนจากสัดส่วนของเจ้าของเรือน และ **มงคลสูตร** คือ สูตรที่ผูกร้อยเป็นคำกลอนซึ่งแฝงไว้ด้วยหลักคำสอนทางศาสนา หลักการครองเรือนของชาย-หญิงที่ใช้ชีวิตคู่เมื่อออกเรือนใหม่ และหลักการดำเนินชีวิตที่อยู่ในกรอบของศีลธรรมและจริยธรรม สูตรดังกล่าวล้วนแต่มุ่งหวังที่จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่เจ้าของเรือน

คุณค่าและความสำคัญของเรือนมงคลสูตร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดด้วยการบอกเล่าต่อๆ กันมาโดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และยังคงเหลือทายาทของตระกูลช่างปลูกเรือนเกาะยอเพียงคนเดียว คือ พระมานพ อัคธัมโม เจ้าอาวาสวัดท้ายยอ หากแต่ปัจจุบันกระแสการส่งเสริมเพื่อการท่องเที่ยวและความเจริญจากภายนอกมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนชาวเกาะยอ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบและเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมในท้องถิ่น

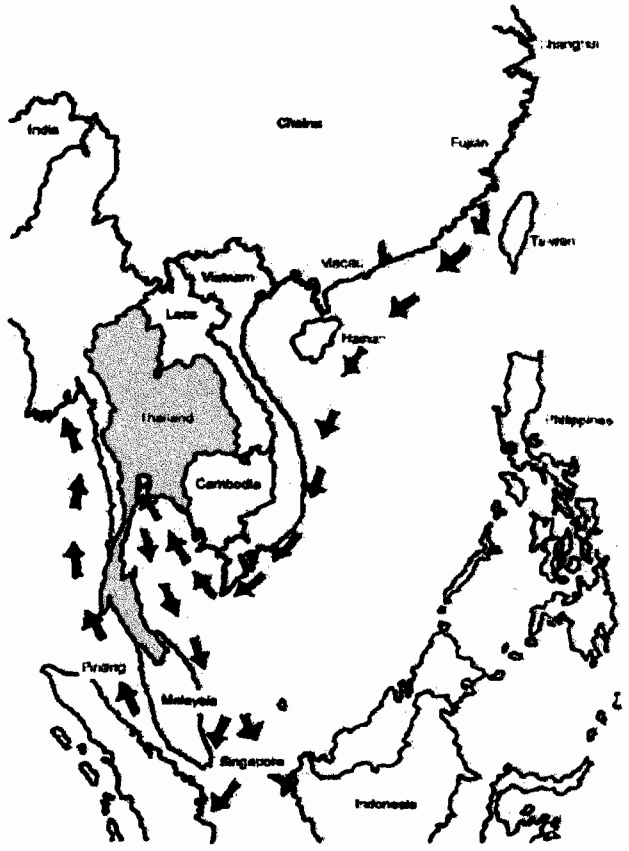
ดังนั้นการศึกษาวิจัย จึงเป็นการเก็บรวบรวมรูปแบบลักษณะสถาปัตยกรรมที่เกิดจากการนำเอา“มงคลสูตร” มาใช้ในการปลูกเรือน โดยทำการวิเคราะห์ เปรียบเทียบระหว่างสัดส่วนเรือนมงคลสูตรและเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ ตลอดจนประเมินผลและบันทึกไว้เป็นเอกสารเพื่อสืบทอดไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคติความเชื่อในการปลูกเรือนของชุมชนเกาะยอต่อไป

๑ . เรือนพื้นถิ่นเกาะยอ

การตั้งถิ่นฐานชุมชนเกาะยอ จังหวัดสงขลา

จากการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีรอบทะเลสาบสงขลา พบว่าบริเวณดังกล่าวมีชุมชนหนาแน่นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยเฉพาะบริเวณที่เรียกว่า **“แผ่นดินบก”** (เป็นคำเรียกคาบสมุทรสทิงพระ)ซึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรมมาแต่อดีต ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ (พ.ศ.๒๑๖๒-๒๒๒๓) บริเวณปากทะเลสาบสงขลาคือเมืองสงขลาริมเขาแดง เริ่มมีบทบาทเป็นเมืองท่าทางการค้ากับประเทศบริเวณแหลมมลายู ปี พ.ศ.๒๓๑๒ ในสมัยกรุงธนบุรี หัวหน้าคนจีนได้ทำการค้ารังนกจนได้เป็นนายอากรรังนกและได้เป็นเจ้าเมืองสงขลาติดต่อกันถึง ๘ สมัย ชาวจีนที่เดินทางเข้ามาค้าขายจำนวนหนึ่งได้เดินทางกลับประเทศจีน หากแต่ชาวจีนบางกลุ่มโดยเฉพาะชาวจีนจากมณฑลฟูเกี้ยน ซึ่งเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา

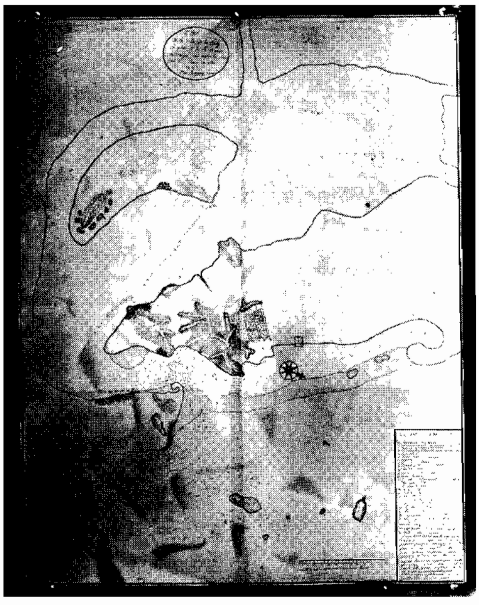
เส้นทางการค้าและการอพยพเข้ามายังประเทศไทยได้เดินทางโดยเรือสำเภา ส่วนหนึ่งขึ้นฝั่งบริเวณหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออกของไทย ส่วนหนึ่งล่องเรือเลียบฝั่งทะเลด้านตะวันออกของคาบสมุทรมลายูเพื่อค้าขายทางภาคใต้ของประเทศไทย เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี หากการเดินทางเข้าสู่ช่วงฤดูมรสุมไม่สามารถเดินเรือได้ กลุ่มพ่อค้าชาวจีนจะเดินทางเข้ามาจอดพักเรือบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เอื้อแก่การหลบลมมรสุม โดยหลักฐานที่ยังคงเหลืออยู่คือซากโรงพระจีนและบ่อน้ำโบราณ ปัจจุบันโรงพระจีนเหลืออยู่เพียงแห่งเดียว

แผนที่ ๑
แสดงเส้นทางเดินเรือของชาวจีนสู่ประเทศไทย

โดยตำแหน่งที่ตั้งของเกาะยอ ซึ่งตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ได้ทรงกล่าวถึงเกาะยอในรายงานการเสด็จประพาสหัวเมืองภาคใต้ พ.ศ. ๒๔๒๗ ไว้ในหนังสือชีววิวัฒน์ ซึ่งข้อความดังกล่าวทำให้สามารถจินตนาการถึงเกาะยอในสมัยนั้นได้ชัดเจนว่า

"...อนึ่งที่ปากช่องทะเลสาบนั้นมีเกาะ ๆ หนึ่งชื่อ เกาะยอ มีเขาสามเขาเป็นสามเหลี่ยมแหลมตะวันออก ทิศใต้เรียกว่าแหลมภอ แหลมทิศเหนือเรียกว่าช่องเขาเขียว แหลมทิศตะวันตกเฉียงใต้เรียกว่าแหลมหัวการัง มีตำบลบ้านสวนแห่งด้านตะวันตกเรียกว่าบ้านอ่าวทราย ด้านตะวันออกเรียกว่าบ้านสวนใหม่ ด้านใต้เรียกว่าบ้านท่าไทรในเกาะยอนี้มีสวนเรียงรายอยู่ในเกาะ แลรอบเกาะเป็นสวนผลไม้ หมากมะพร้าว จำปาดะ ขนุน สะตอ พุมเรียง ละมุด ทุเรียน แลมีสวนมันผักแลพลูต่าง ๆ บริบูรณ์ มีบ้านราษฎรเจ้าของสวนเรียงรายอยู่ในเกาะ แลรอบเกาะตลอดมีบ่อน้ำจืดสนิทอยู่หลายแห่ง มีบ่อหนึ่งริมน้ำเรียกว่าบ่อหิน เป็นบ่อศิลาน้ำจืดสนิท ที่ว่าบ่อหินเป็นบ่อของเก่าแต่บัดนี้บ่อนั้นโสโครกมีบ่อเลื่อนขึ้นมา ปากบ่อก่ออิฐ มีศาลาเล็กที่นั่งหลังหนึ่ง วัดแหลมภอนั้นตั้งอยู่ที่แหลมภอ มีโบสถ์ เสาเฉลียงก่อเป็นคูหา และมีศาลาการเปรียญราษฎรสร้างใหม่ก่ออิฐสงขลาไว้ ฝีมืออย่างดีไม่ถือปูน ก่อเป็นคูหา มีศาลาริมน้ำเป็นที่พักแห่งหนึ่ง พื้นวัดเตียนสะอาดร่มรื่นด้วยต้นไม้ ไปจากวัดทางหัวแหลมทิศเหนือมีโรงจีนตั้งปั้นดินเผา หม้อ ไห โอ่งต่าง ๆ อยู่ ๓ โรง ทำของหยาบ ๆหนา ๆ ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้มีถนนราษฎรลงทุนทำถมใหม่ กว้างประมาณ ๔ ศอก สูง ๒ ศอก เศษ ตัดตรงไปเขาสำหรับเลียบชายเขาไปตามสวนลงไปบ่อหินได้..."

แผนที่ ๒
แสดงที่ตั้งเมืองสงขลาเก่า (ฟากเขาหัวแดง)และเกาะยอ พ.ศ.๒๓๐
ที่มา : อเนก นาวิกมูล , สมุดภาพสงขลามหาวชิราวุธ , กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด , ๒๕๓๖ , หน้า ๓๐.

ชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในเกาะยอสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่ยึดอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาส่งขายตลาดบ่อพลับ (สงขลา) เพื่อใช้ก่อสร้างอาคารแบบจีนจนเป็นที่นิยมแพร่หลาย ถึงกับมีภาษิตว่า **"ทิ่ง (สทิงหม้อ)ทำหม้อ เกาะยอทำอ่าง หัวเขา (หัวเขาแดง) ดักโพงพาง บ่อยางทำเคย บ่อเตยสานสาด"** กระเบื้องเกาะยอโดยเฉพาะกระเบื้องหน้าวัวสามารถส่งไปขายถึงหัวเมืองปัตตานีและนำไปใช้ปูวัดโพธิ์ (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม) ที่กรุงเทพฯ ถึงรัชกาลที่ ๔-๕ เครื่องปั้นดินเผาที่เกาะยอ สทิงหม้อ และบ้านเตาอิฐ (ใกล้บ่อพลับ ซึ่งอยู่ในตัวเมืองสงขลาปัจจุบัน) เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ดังจะเห็นได้จากการที่เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ผนวกไปในบัญชีของที่ส่งไปจัดแสดง ณ กรุงเทพฯ ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๑๐๐ ปี เมื่อปีมะเมีย จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๔ (พ.ศ. ๒๔๒๕) ปัจจุบันการทำเครื่องปั้นดินเผาที่เกาะยอได้เลิกกิจการไปหมดแล้ว

จากข้อมูลที่กล่าวข้างต้นพบว่าชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และการดำรงอยู่ของชุมชน ได้ถูกปัจจัยจากภายนอกเข้ามากระทบ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการทางด้านต่างๆของชุมชน ซึ่งอาจแบ่งช่วงการเปลี่ยนแปลงได้ ๓ ช่วง คือ

ช่วงที่ ๑ สมัยรัชกาลที่ ๕ ขึ้นไป

วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านรอบทะเลสาบสงขลาจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆเป็นช่วงที่วัฒนธรรมภายในชุมชนเข้มแข็ง แม้จะมีวัฒนธรรมจากกลุ่มชนภายนอกเข้ามาผสมผสาน ชุมชนส่วนใหญ่ยังคงเชื่อมั่นต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาทั้งในด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ และศาสนพิธีต่างๆ ประชาชนยึดมั่นในการบำเพ็ญบุญเพื่อเป็นพุทธบูชาแต่เพียงอย่างเดียว การคมนาคมใช้การสัญจรทางน้ำโดยอาศัยเรือพาย เรือแจว เรือประทุน ส่วนการแลกเปลี่ยนผลิตผลทางการเกษตรกับชุมชนภายนอกใช้การแลกเปลี่ยนผลผลิตที่มีในแต่ละชุมชนแทนการซื้อขาย

ช่วงที่ ๒ สมัยรัชกาลที่ ๕ ปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน (พ.ศ.๒๔๓๘-๒๕๐๐)

วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาได้เปลี่ยนแปลงจากช่วงแรกอย่างมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และทรงเร่งพัฒนาประเทศ ส่งผลให้วัฒนธรรมเมืองค่อยๆแผ่ซึมเข้าสู่ทุกชุมชนมากขึ้น โดยผ่านทางระบบการปกครอง ระบบทางราชการต่างๆ และระบบการศึกษา การคมนาคมยังคงใช้การสัญจรทางน้ำ หากแต่เปลี่ยนมาใช้เรือยนต์มากขึ้น ส่วนการแลกเปลี่ยนผลิตผลทางการเกษตรกับชุมชนภายนอก การใช้เงินตราเริ่มมีบทบาทที่สำคัญมากขึ้น การแลกเปลี่ยนผลผลิตที่มีในแต่ละชุมชนยังคงมีอยู่บ้างเฉพาะกลุ่มที่มีความสนิทสนมกันเท่านั้น

ช่วงที่ ๓ สมัยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ.๒๕๐๐)

สภาพสังคมและวัฒนธรรมรอบบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลามีการเปลี่ยนแปลงอย่างน่าวิตก โดยเฉพาะ พ.ศ. ๒๕๑๖ มีการสร้างถนนหลวงเชื่อมระหว่างทะเลสาบสงขลา-อ.ระโนด ต่อไปยัง จ.นครศรีธรรมราช และปี พ.ศ.๒๕๒๙ มีการสร้างสะพานติณสูลานนท์เชื่อมระหว่างเกาะยอ-ถนนหลวง กระแสความเจริญจากภายนอกหลั่งไหลเข้าสู่บริเวณรอบทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะ ต.เกาะยอ วิถีชีวิต สภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงจนปัจจุบันนี้เกือบจะไม่เหลือวิถีชีวิตแบบเดิมอีกต่อไป

ภาพที่ ๑ แสดงการสัญจรโดยใช้เรือแจว
(ที่มา : อเนก นาวิกมูล , สมุดภาพสงขลามหาวชิราวุธ , ๒๕๓๖.)
ภาพที่ ๒ แสดงการสัญจรโดยใช้เรือยนต์
(ที่มา : อเนก นาวิกมูล , สมุดภาพสงขลามหาวชิราวุธ , ๒๕๓๖.)

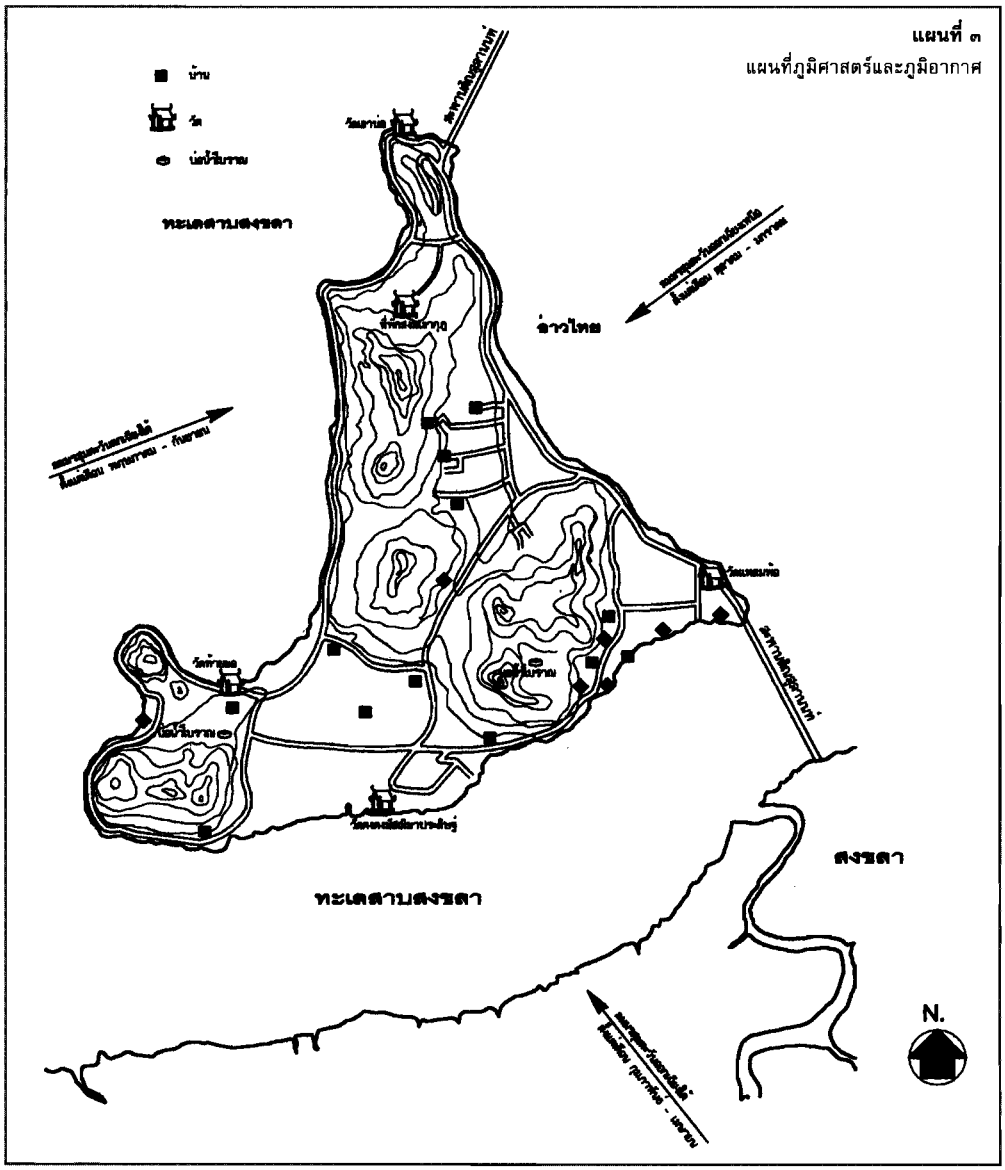

สภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ

สภาพภูมิศาสตร์ที่มีที่ราบบริเวณเชิงเขาทำให้การวางผังชุมชนมีการกระจุกตัวบริเวณที่ราบและมีการเกาะตัวของบ้านเรือนตามเส้นทางสัญจรหลักรอบเกาะ

สภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี ทำให้รูปแบบเรือนเกาะยอมีลักษณะของการเปิดช่องหน้าต่างน้อย ใช้การระบายอากาศทางฝาผนังโดยใช้ไม้ไผ่สานมาทำผนัง และการระบายอากาศทางพื้นด้วยการตีพื้นไม้เว้นร่อง , หน้าจั่วปิดทึบ , มีหลังคาปีกนกคลุมโดยรอบ , ความลาดชันของหลังคาไม่สูงมาก ป้องกันการต้านกระแสลมในฤดูมรสุม, การใช้พื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ชานซึ่งมีหลังคาคลุมบนเรือนเป็นส่วนประกอบกิจกรรมต่างๆในเวลากลางวันมากกว่าการใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือน ซึ่งมีความชื้นมาก

แผนที่ ๓
แผนที่ภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ

คติความเชื่อ

คติความเชื่อในการปลูกเรือนของชาวเกาะยอถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนโดยมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา ขึ้นอยู่กับแก่นหรือสาระของคติความเชื่อที่นำมาใช้ ความเชื่อส่วนใหญ่ไม่ต่างจากคติความเชื่อของภาคอื่นๆ หากแต่ต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น เช่น ความเชื่อเรื่อง **ทิศมงคล** ซึ่งถือว่าทิศตะวันออกเป็นทิศแห่งความเจริญรุ่งเรืองหรือความเชื่อเรื่องตัวเลขที่เป็นมงคล เชื่อว่าหากช่วงเสาเรือนมีขนาดเป็นเลขคี่ เช่น เรือน ๓, ๕, หรือ ๗ ห้อง จะเป็นเรือนที่มีสัดส่วนสวยงาม เป็นต้น

คติความเชื่อของชาวเกาะยอที่เป็นมงคลแก่เรือน เช่น ความเชื่อในการตั้ง **เสาภูมิ** คือ เสาหลักของเรือนซึ่งเป็นที่สถิตของเจ้าที่บ้าน เจ้าที่เรือน อันมีชื่อ พระชัยมงคล เสาภูมิส่วนใหญ่จะเป็นเสากลางเรือน โดยผูกผ้าขาวพันไว้กึ่งกลางของเสาเอกโดยรอบ ใช้ด้ายดิบ ธูปเทียน หมากพลู เหน็บไว้ที่ด้ายคาด เมื่อปลูกเรือนเสร็จ ท่อนของเสาภูมิซึ่งอยู่บนตัวเรือนจะผูกผ้าขาวคาดด้ายดิบสีขาวเช่นเดียวกับใต้ถุน เชื่อกันว่าเสาภูมิควรแก่การบูชาจึงไม่เหยียดเท้าไปทางเสาภูมิและไม่ทำสิ่งที่ไม่ควรต่างๆที่เสาภูมิเป็นอันขาด เมื่อถึงวันว่างในเทศกาลสงกรานต์ต้องเปลี่ยนผ้าห่มเหน็บธูปเทียน หมากพลู ประแป้งเพื่อเป็นการระลึกถึงทุกปี (ภาพที่ ๓)

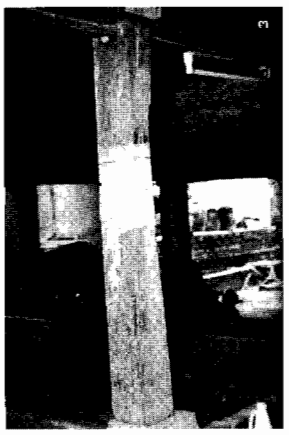
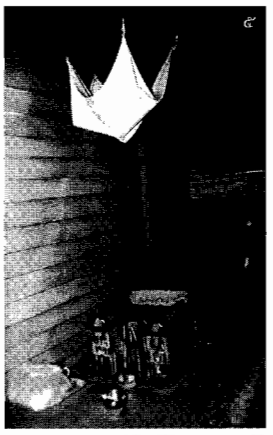
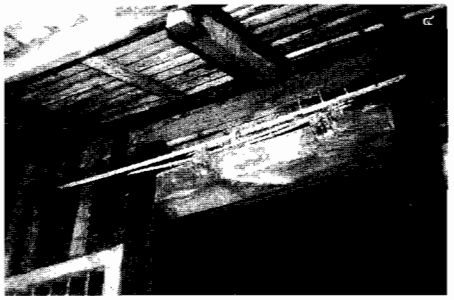
ความเชื่อเรื่องการป้องกันสิ่งไม่ดีเข้าสู่เรือน โดยการใช้แขนงไม้ที่มีลักษณะของลำต้นกับกิ่งหรือกิ่งกับก้านของต้นกัลปังหาที่เชื่อมเกี่ยวกันเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือวงรี หรือการนำไม้ที่มีหนามนำไปปลุกเสกเป็นเครื่องรางของขลังมาวางไว้บนประตูหน้าบ้านภายนอกเรือน เรียกว่า **ชื่อประตูผีหรือไม้ชื่อผี** (ภาพที่ ๔)

ส่วนภายในเรือนชาวเกาะยอทั่วไป นอกจากจะมีแท่นบูชาบรรพบุรุษและหิ้งพระแล้ว จะมีห้องเจ้าที่หรือห้องตาหลวงซึ่งเป็นห้องที่ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วสิงสถิตย์อยู่เพื่อคุ้มครองลูกหลาน เรือนที่มีห้องตาหลวงส่วนใหญ่จะเป็นเรือนที่เป็นทายาทโนราและจะใช้ห้องดังกล่าวทำพิธี **โนราลงครู** ซึ่งเป็นการแสดงโนราเพื่อประกอบพิธีเชิญวิญญาณบรรพบุรุษ เรียกว่าตายายโนรา หรือ ตาหลวง มาเข้าทรงลูกหลานที่เป็นคนทรงเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษหรือเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัว(ภาพที่ ๕)

เรือนบางหลังมีการผูกผ้าขาวเรียกว่า **ผ้าดาดเพดาน** ไว้บนมุมห้อง และเรือนบางหลังจะมีเรือนจำลองอันถือเสมือนที่อยู่ของผีบรรพบุรุษและผ้าดาดเพดาน ทั้งสองอย่างอยู่ภายในห้องเดียวกัน ความเชื่อดังกล่าวจะพบได้ทั่วไปในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาเช่นเดียวกัน

คติความเชื่อของชาวเกาะยอ ปัจจุบันคติความเชื่อดังกล่าวไม่มีการยึดถือตายตัวและความเชื่อบางอย่างก็ได้สูญหายไป เช่น ความเชื่อในการเลือกพื้นที่ตั้งเรือนต้องมี **สระน้ำ ต้นยอ กอไผ่** พื้นที่ดังกล่าวไม่สามารถเลือกได้เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และไม่ได้เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงเช่นแต่ก่อน จึงไม่มีความจำเป็นต้องเลือกพื้นที่ดังกล่าวปลูกเรือน หรือความเชื่อในการนำไม้บางชนิดมาสร้างเรือน เช่น ไม้นาคบุด, ไม้เทพธาโร เป็นต้น เนื่องจากปัจจุบันเรือนที่ปลูกด้วยไม้มีราคาแพงและดูแลรักษายากกว่าเรือนที่ปลูกสร้างด้วยคอนกรีต อีกทั้งปัจจุบันมีข้อห้ามทางกฎหมาย จึงไม่มีการเข้าป่าเพื่อตัดไม้ดังเช่นเมื่อก่อน กล่าวได้ว่าคติความเชื่อบางอย่างที่ผู้ปฏิบัติเห็นด้วยในหลักของความสมเหตุสมผลและไม่มีความซับซ้อนในการปฏิบัติ ปัจจุบันก็ยังคงมีคนเชื่อถืออยู่ โดยส่วนใหญ่ผู้ที่ยึดถือปฏิบัติมักเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น แม้ว่าคติความเชื่อจะมีการปฏิบัติที่ซับซ้อนหรือไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะยึดถือในยุคสมัยนี้ หากจุดหมายล้วนแต่มุ่งหวังความเป็นสิริมงคล, การอยู่ดีมีสุข, ความเจริญรุ่งเรือง และอย่างน้อยที่สุดก็เพื่อความสบายใจของเจ้าของเรือนและผู้อยู่อาศัย

ภาพที่ ๓
เสาภูมิ
ภาพที่ ๔
แสดงการติดตั้งและลักษณะไม้ชื่อประตูผีหรือไม้ชื่อผี
ภาพที่ ๕
แสดงการแขวนผ้าดาดเพดานและที่อยู่ผีบรรพบุรุษในห้องเจ้าที่

รูปแบบเรือนเกาะยอ

ผังบริเวณ มีการตั้งชุมชนหนาแน่นบริเวณที่ราบทางใต้ของเกาะ ทั้งทางฝั่งตะวันตกที่มีศูนย์กลางชุมชนบริเวณวัดท้ายยอ และเป็นท่าเทียบเรือในการคมนาคมบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา และฝั่งตะวันออกที่มีศูนย์กลางชุมชนบริเวณวัดแหลมพ้อ และเป็นท่าเทียบเรือในการติดต่อกับจังหวัดสงขลาตั้งแต่ครั้งอดีต ประกอบกับสภาพทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีพื้นที่ราบทางตอนใต้ จึงเป็นปัจจัยให้เรือนเกาะยอมีลักษณะการวางผังบริเวณที่เด่นชัด ๒ ลักษณะ คือ

๑.ลักษณะผังบริเวณเรือนพักอาศัยที่ปลูกบริเวณที่ราบเชิงเขา เป็นการวางผังบริเวณแบบปิดมีการโอบล้อมเรือนด้วยพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งเป็นเสมือนรั้วกั้นอาณาเขตเรือน และเป็นกำแพงป้องกันการปะทะของลมในฤดูมรสุม หันด้านหน้าเรือนสู่ทางสัญจรหลักภายในเกาะ การเข้าถึงไม่ชัดเจนเป็นเพียงทางเดินเท้าเท่านั้น

๒.ผังบริเวณเรือนพักอาศัยที่ปลูกบริเวณที่ราบริมทะเลสาบ เป็นการวางผังแบบเปิด มีการกันกระแสลมเพียงด้านข้างทั้งสองด้านเท่านั้น เดิมหันหน้าเรือนสู่ทะเลสาบ เมื่อมีการสร้างทางสัญจรหลักภายในเกาะจึงย้ายหน้าเรือนสู่ด้านถนน การเข้าถึงมีความชัดเจนโดยเรือนบางหลังด้านหน้าชิดถนนเลยทีเดียว

ลักษณะการวางผังเรือนเกาะยอ มีองค์ประกอบทั่วไปที่บ่งบอกถึงความเป็นลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมที่ได้ผ่านการสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ จากการศึกษาพบว่าลักษณะผังเรือนเกาะยอจำแนกได้ ๒ แบบ คือ

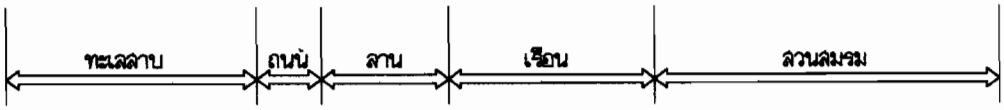
ผังเรือนแบบที่ ๑ สุดชานกลางเป็นตำแหน่งห้องบรรพบุรุษ , วางแท่นบูชาบรรพบุรุษ หรือเรือนบางหลังเป็นตำแหน่งของห้องพระอยู่ตรงกลางขนาบด้านซ้ายและขวาด้วยห้องนอน และหันด้านหน้าออกสู่ประตูทางเข้าหลักของเรือน บริเวณพื้นที่โล่งด้านหน้าเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับรับแขก, นั่งเล่น หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ

ผังเรือนแบบที่ ๒ ตำแหน่งห้องบรรพบุรุษ, วางแท่นบูชาบรรพบุรุษ หรือเรือนบางหลังเป็นตำแหน่งของห้องพระจะอยู่ทางด้านข้างของชาน บริเวณพื้นที่โล่งตรงข้ามเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับรับแขก, นั่งเล่น หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับผังเรือนแบบที่ ๑

ก่อนสร้างสะพานติณสูลานนท์ การต่อเติมและขยายเรือนเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่จะขยายเรือนเพื่อความสะดวกต่อการ

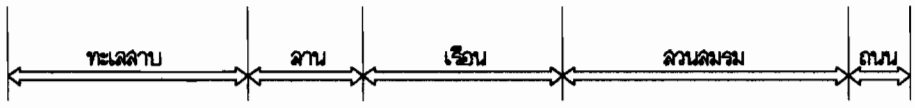

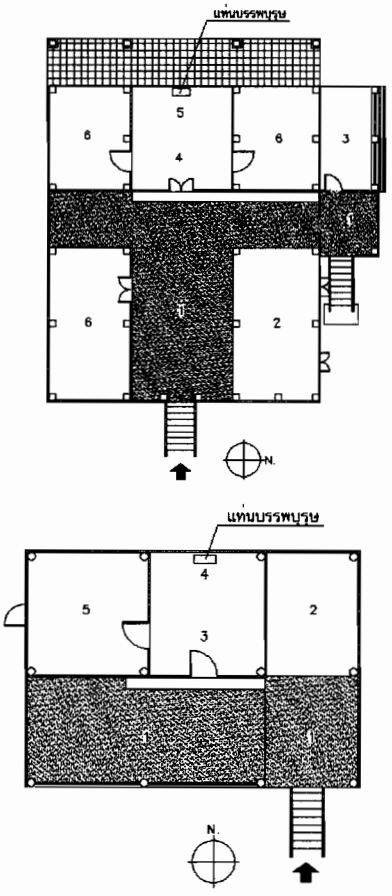
ลายเส้นที่ ๑
แสดงลักษณะเรือนบริเวณที่ราบเชิงเขา

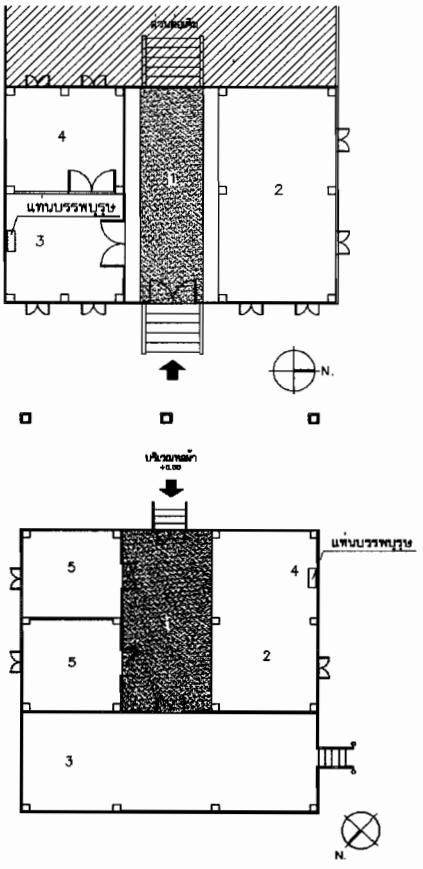

ลายเส้นที่ ๒
แสดงลักษณะเรือนบริเวณริมทะเลสาบ

ลายเส้นที่ ๓
แสดงผังเรือนแบบที่ ๑

ลายเส้นที่ ๔
แสดงผังเรือนแบบที่ ๒

ใช้สอย โดยมีการขยายไปทางด้านหลังและใต้ถุนเรือนเป็นส่วนห้องครัว และห้องน้ำ-ส้วม เป็นที่น่าสังเกตว่าการต่อเติมเรือนของชาวเกาะยอจะไม่ต่อเติมออกมาด้านข้างหรือทางด้านหน้าเรือนเลย การต่อเติมเรือนลักษณะเช่นนี้เป็นการสอดคล้องกับการขยายเรือนของชาวจีนเช่นเดียวกัน โดยมีข้อห้ามเรื่องความเชื่อในการขยายเรือนว่าขยายเรือนออกไปด้านใดก็ได้ แต่จะต้องไม่บังทางเข้าหลักและบังตำแหน่งวางแท่นบูชาบรรพบุรุษของเรือน เพราะหากบังตำแหน่งดังกล่าวเรือนจะไม่มีความเป็นสิริมงคล

การติดต่อระหว่างเกาะยอกับจังหวัดสงขลาใช้การสัญจรทางน้ำ ตำแหน่งบันไดจึงวางเพื่อสะดวกแก่การสัญจร โดยไม่คำนึงว่าบันไดจะวางอยู่ทางทิศใด เรือนส่วนใหญ่บันไดทางขึ้นหลักอยู่ทางด้านทิศตะวันออก การวางตำแหน่งบันไดขึ้นเรือนดังกล่าวจึงพ้องกับคติความเชื่อเรื่องทิศมงคล และช่วยหลีกเลี่ยงแสงแดดยามบ่ายจะแยงตาเวลาลงบันไดอาจทำให้พลัดตกจากเรือน

การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยและที่ว่างภายในเรือน

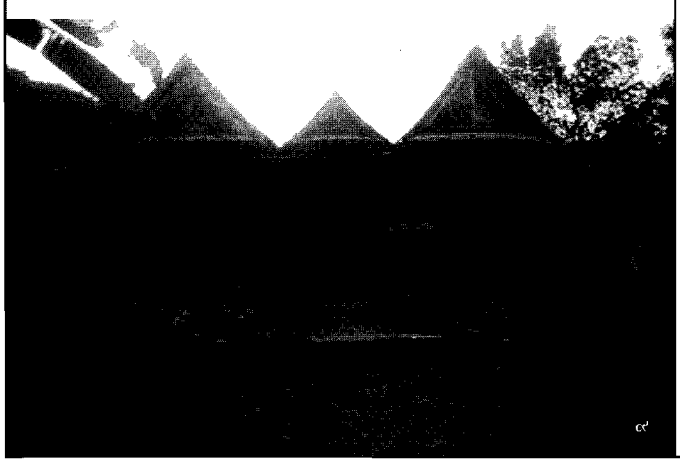
เรือนเกาะยอแบ่งพื้นที่ใช้สอยโดยใช้ความต่างระดับของพื้นเรือนเป็นตัวกำหนด พื้นที่หลักหรือพื้นที่ๆมีความสำคัญจะยกระดับสูงที่สุด เช่น พื้นที่ห้องบรรพบุรุษ,ห้องวางแท่นบูชาและห้องนอนมีระดับพื้นสูงที่สุด พื้นที่อเนกประสงค์มีระดับพื้นรองลงมา บริเวณชานกลางและห้องครัวจะเป็นส่วนที่มีระดับต่ำที่สุด

การให้ความสำคัญระดับพื้นเรือนเกาะยอพบว่า พ้องกับการแบ่งระดับเรือนชาวจีน คือ ระดับสูงที่สุดของเรือนจะเป็นระดับที่วางสิ่งมีค่าหรือสิ่งที่เป็นมงคลสูงสุดของครอบครัว เช่น ป้ายบรรพบุรุษ นอกจากนี้การแบ่งระดับพื้นเรือนยังสอดคล้องกับความเชื่อในการนับถือผู้อาวุโสของชาวใต้ โดยผู้ที่มีอาวุโสน้อยกว่าจะต้องไม่ตีเสมอหรือนั่งในระดับเดียวกับผู้มีอาวุโสมากกว่า เพราะเชื่อว่าหากนั่ง, นอน, หรือยืนระดับที่สูงกว่าผู้อาวุโสจะเป็นบาปและไม่เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน นอกจากจะถูกกำหนดด้วยการแบ่งระดับพื้นเรือนแล้ว สภาพภูมิอากาศยังมีส่วนในการกำหนดพื้นที่ว่างและการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม คือ สภาพภูมิอากาศที่ฝนตกชุกส่งผลให้ความลาดเอียงของหลังคาไม่สูงมากนัก เพื่อป้องกันการปะทะของลมมรสุมในช่วงหน้าฝน ความจำเป็นในการใช้ชานกลางเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ มีมากกว่าเรือนภาคอื่น ดังนั้นบริเวณชานกลางของเรือนเกาะยอจึงต้องเป็นชานกลางที่มีหลังคาคลุม ส่งผลทางสถาปัตยกรรมให้เรือนมีขนาดหลังคา ๑ จั่ว, ๒ จั่ว, และ ๓ จั่วตามลำดับ เรือนบางหลังแก้ปัญหาขนาดพื้นที่หลังคาไม่ให้มีขนาดใหญ่มาก โดยการออกแบบหลังคาจั่วขนาดเล็กคลุมพื้นที่ชานกลางโดยเฉพาะ *(ภาพที่ ๖-๙)*

การระบายอากาศของเรือนใช้การระบายอากาศทางพื้น โดยพื้นชานกลางวางไม้กระดานเว้นร่องประมาณ ๑-๑ ๑/๒ นิ้ว พื้นส่วนห้องนอนและส่วนอเนกประสงค์ตีไม้กระดานเว้นร่องประมาณ ๑ ซม. และเรือนบางหลังใช้ผนังไม้ไผ่สานขัดแตะ และเจาะช่องเปิดเล็กๆแทนหน้าต่างเพื่อการระบายอากาศ

ภาพที่ ๖
เรือนหลังคา ๑ จั่ว
ภาพที่ ๗
เรือนหลังคา ๒ จั่ว
ภาพที่ ๘
เรือนหลังคา ๓ จั่ว
ภาพที่ ๙
เรือน ๒ จั่วขนาบจั่วเล็ก

การวิเคราะห์องค์ประกอบของสัดส่วนเรือน

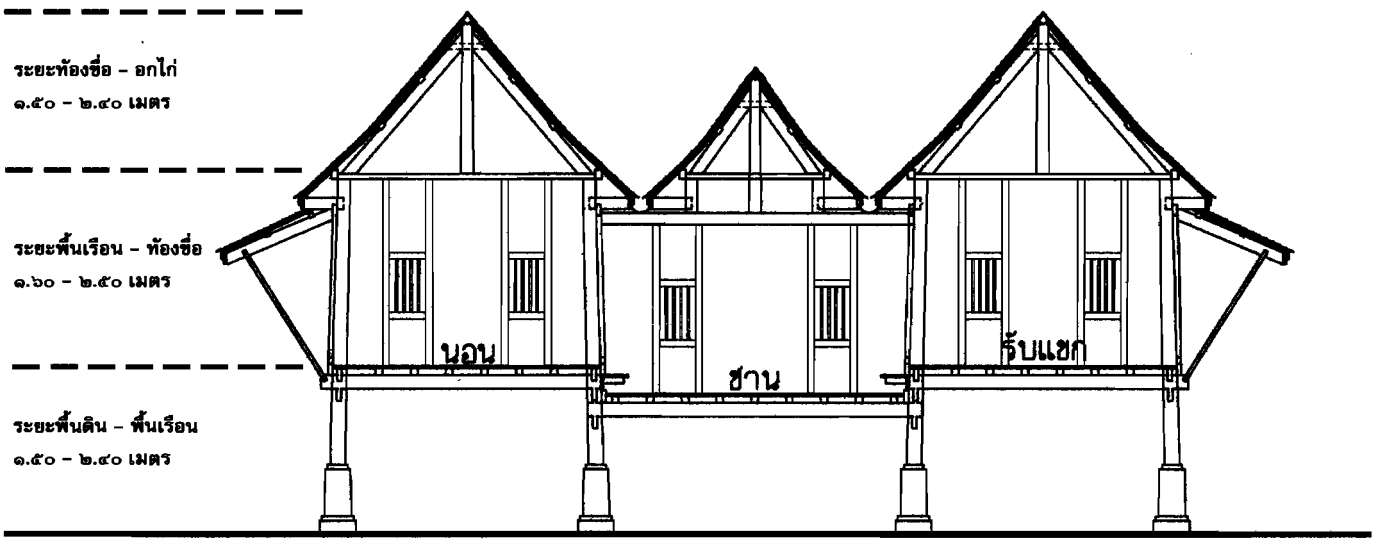
เรือนเกาะยอสามารถแบ่งองค์ประกอบที่สำคัญของเรือนได้ ๓ ส่วน คือ

๑. องค์ประกอบส่วนใต้ถุนเรือน คือระยะจากพื้นดินทั่วไปถึงพื้นเรือนมีระยะประมาณ ๑.๕๐-๒.๔๐ เมตร ใต้ถุนโล่งระยะความสูงดังกล่าวเป็นระยะที่ไม่สูงมากนัก จากสภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุก ชาวเกาะยอจึงไม่นิยมใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนเพื่อการพักผ่อนหรือประกอบกิจกรรมอื่นๆ ใช้เพียงเป็นที่เก็บเครื่องมือทางการเกษตรกรรมและตากผ้าเท่านั้น ปัจจุบันเรือนบางหลังมีการต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนเรือนเพื่อเป็นห้องเก็บของและห้องครัว ทำให้การระบายอากาศไม่สะดวกเหมือนอดีตที่ผ่านมา

๒. องค์ประกอบส่วนตัวเรือน คือ ระยะจากพื้นเรือนถึงท้องขื่อมีระยะประมาณ ๑.๖๐-๒.๕๐ เมตร ซึ่งมีความสูงใกล้เคียงกับช่วงใต้ถุนเรือน ทำให้เรือนพื้นถิ่นเกาะยอมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมไม่สูงและอ่อนช้อยเหมือนเรือนทางภาคกลาง และจากสภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกทำให้ไม่สามารถเจาะช่องระบายอากาศให้มีขนาดใหญ่และจำนวนมากได้ เรือนบางหลังไม่มีการเจาะช่องเพื่อการระบายอากาศเลย ดังนั้นเพื่อต้องการระบายความร้อนออกจากเรือนจึงใช้การเว้นร่องไม้พื้นเรือนเพื่อการระบายอากาศ และจากการที่เรือนเกาะยอใช้ความต่างระดับของพื้นเรือนแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะความต่างระดับของพื้นเรือนระหว่างชานและส่วนอเนกประสงค์จึงตีไม้กระดานเว้นระยะตามแนวตั้ง เพื่อช่วยในการระบายอากาศภายในเรือนได้เช่นกัน

๓. องค์ประกอบส่วนหลังคา คือระยะจากท้องขื่อถึงหลังอกไก่มีระยะประมาณ ๑.๕๐-๒.๔๐ เมตร เนื่องจากลักษณะผังเรือนที่มีขนาดเกือบเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส และมีการใช้หลังคาคลุมพื้นที่เรือนทั้งหมดทำให้ดั้งมีความสูงไม่มาก ความลาดชันของหลังคามีประมาณ ๔๐-๕๐ องศา หลังคาส่วนใหญ่มีการยื่นชายคาปีกนกโดยรอบเพื่อป้องกันฝนสาด การที่วางโครงสร้างหลังคาโดยการวางแปและระแนงบนจันทัน ระยะห่างของโครงสร้างหลังคายังช่วยระบายอากาศได้

ลายเส้นที่ ๕
ขนาดและสัดส่วนเรือน
ที่มา : จากการสำรวจและรังวัด

ขนาดและสัดส่วนเรือน

0 0.5 1 2 3

๒.เรือนมงคลสูตร

ลักษณะเรือนมงคลสูตร

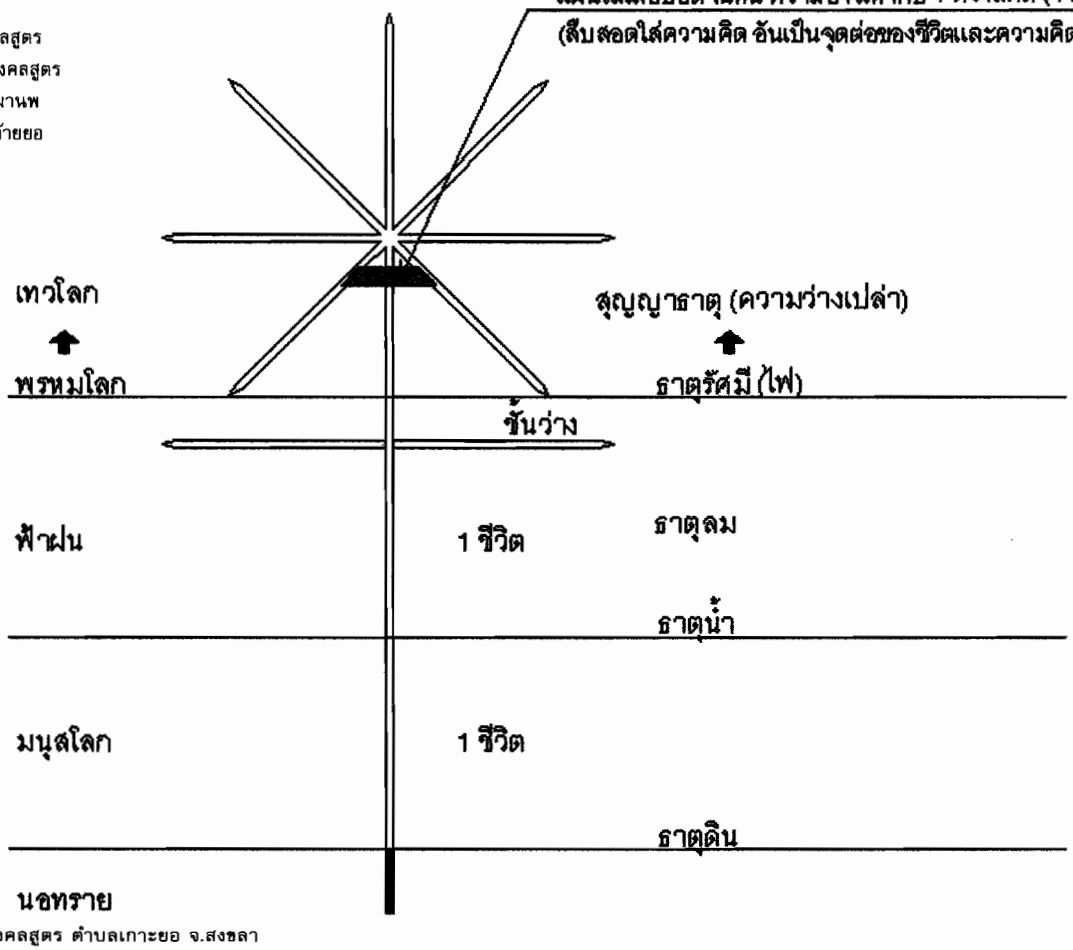
เรือนมงคลสูตรหรือเรือนสูตร ประกอบด้วย **มาตราสูตร** คือ การวัดเป็นคืบ เป็นศอกเพื่อออกสัดส่วนระยะเรือน **มงคลสูตร** คือ ศาสนาธรรมคำสอนที่เป็นปริศนาธรรม ควบคุมการออกสัดส่วนเรือน ดังนั้นการสร้างเรือนจึงต้องมีการใช้มงคลสูตร ก็เพื่อ

๑. เรื่องราวของมงคลสูตร เป็นเทคนิควิชาช่างที่ช่วยให้เกิดความจดจำสัดส่วนของเรือน เพราะครั้งโบราณไม่มีการเขียนแบบหรือเขียนผังก่อสร้างต่างๆ เพื่อความสะดวกแก่การสร้างเรือนของช่าง จึงต้องมีการผูกเรื่องราวต่างๆเป็นนิทานคำกลอนช่วยให้ง่ายในการจดจำ

๒.เรื่องราวของมงคลสูตรเป็นอุบายวิธีให้ผู้ครองเรือนรู้หลักธรรมเบื้องต้นที่เจ้าของเรือนพึงรู้และปฏิบัติ เพื่อความสุข ความเจริญของผู้ครองเรือน และจะได้ไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางชีวิตครองเรือนที่ต้องการจะถึงซึ่ง ๓ ประการ คือ **ถึงซึ่งความมั่นคง ถึงซึ่งความมั่งคั่ง และถึงซึ่งผู้สืบตระกูลเป็นคนดี**

ดังนั้นการศึกษาเรือนมงคลสูตร จึงเป็นการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีการก่อตัวและดำรงอยู่ในกระบวนการความเชื่อท้องถิ่น จากการเล่าขานพิธีกรรมที่กระทำสืบต่อกันมาเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและประเพณีทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นกระบวนการประสานระหว่างคติความเชื่อและวิธีการก่อสร้าง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ความอยู่ดีกินดี และความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต โดยใช้คติทางพุทธศาสนาหลักการครองเรือน การประกอบอาชีพอย่างมีสัมมาทิฏฐิ เรียงร้อยเป็นสูตรคำกลอนที่มีการถ่ายทอดสืบกันมาเฉพาะพื้นที่ ต.เกาะยอ จ.สงขลา ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนของเรือนเกิดจากการนำสัดส่วนมาตราวัดขนาดศอกและคืบของผู้อยู่อาศัยมากำหนดเป็นสัดส่วนความสูงของตั้ง และนำความสูงดังกล่าวไปกำหนดเป็นขนาดต่างๆขององค์ประกอบโครงสร้างเรือนต่อไป ส่งผลให้เรือนแต่ละหลังมีขนาดและสัดส่วนไม่เท่ากัน

เนื้อหาของมงคลสูตรจะเป็นการกล่าวสรรเสริญต่อพระพรหมผู้สร้างโลก และบอกให้รู้ว่าโลกและมนุษย์มีกำเนิดมาจากไหน มาทำอะไร เพื่อใคร เนื้อหาการสร้างโลกของเรือน

ลายเส้นที่ ๖
แสดงการแบ่งสัดส่วนเรือนมงคลสูตร
ที่มา : จากการถอดบทกลอนมงคลสูตร โดยการสัมภาษณ์ พระมานพ อัคธัมโม เจ้าอาวาสวัดท้ายยอ ต.เกาะยอ จ.สงขลา

มงคลสูตร ได้ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพุทธศาสนาในชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา ดังเช่นวรรณกรรมในเรื่องไตรโลกวิถาน ซึ่งวรรณกรรมในเรื่องนี้ได้อธิบายถึงการเกิดของแผ่นดินและมนุษย์เกิดมีมัชฌิมาประเทศ เมื่อเกิดแผ่นดินขึ้นมาใหม่ๆก็ส่งกลิ่นหอมไปถึงพรหมโลก พรหมจึงลงมาสู่โลกกำเนิดเป็นมนุษย์ที่มีเรือนกายที่บริสุทธิ์ เหาะได้ ถือศีล ๕ ยังไม่มีเพศหญิง เพศชาย อิ่มทิพย์ต่อมามนุษย์เหล่านี้ได้กินดินหอมเป็นอาหาร ทำให้กายอันงามมีรัศมีก็หายหมดเหาะไม่ได้ เกิดมีพระอาทิตย์ พระจันทร์ มีภูเขา มีทะเล มหาสมุทร มนุษย์เริ่มมีผิวพรรณแตกต่างกัน มีชั่วมีดี มีเพศหญิง เพศชาย มีการเสพเมถุน มีการลักขโมย คนในสังคมทำบาปมากขึ้น หลังเหตุการณ์ต่างๆเหล่านี้เกิดขึ้น ก็จะเกิดมีฝนเจ็ดห่าตกเป็นเวลาเจ็ดวันเพื่อชำระล้างความเลวร้ายทั้งปวง แล้วจึงเกิดเป็นโลกยุคใหม่ที่เริ่มต้นด้วยความสงบสุข เราจะพบได้ว่าการเข้าใจถึงการกำเนิดแผ่นดินโลกของชาวเกาะยอ ไม่เพียงแต่จะมีความเข้าใจที่เหมือนกับชาวใต้ทั่วไปเท่านั้น หากแต่ยังพ้องการกำเนิดปฐมโลกของชาวล้านนาและชาวไทยภาคอื่นอีกด้วย

สัดส่วนเรือนมงคลสูตร

การหาสัดส่วนเรือนมงคลสูตร เริ่มจากการหาสัดส่วนของความสูงดั้งเป็นตัวแรกเพราะในทางมงคลสูตรเชื่อว่า **ดั้งคือชีวิต ดั้งคือลมหายใจ** จากนั้นจึงนำความสูงดั้งไปหาสัดส่วนองค์ประกอบอื่นๆของเรือน การหาสัดส่วนของดั้งมีสูตรตามบทกลอนกล่าวว่า

*".....ชีวิต คือ การงานที่ต้องคิด ต้องมีชีวิตที่มีความคิด ชีวิตจึงจะมั่นคง ความมั่นคงของชีวิตที่อยู่ร่วมกัน มีความซื่อตรงต่อกัน ...ชีวิตที่มีลมหายใจ(ชาย-หญิง)คือความมี...ความเป็น **ชีวิต** ที่รวม **ความคิด** ที่ต้องอยู่ด้วยกัน โดยมีความคิดไปในทางที่ดี มี**ความคิดหน้า...คิดหลัง**...ชีวิตที่อยู่ร่วมกัน หวังให้ชีวิตมั่นคง ซื่อตรงต่อกัน..."* จากกลอนดังกล่าวนำไปหาองค์ประกอบหลังคา คือ ขนาดความสูงดั้ง , ความยาวจันทัน และความยาวชื่อ ได้ระยะดังนี้

ที่มา : จากบทกลอนมงคลสูตร โดยการสัมภาษณ์ พระมานพ อัคธัมโม เจ้าอาวาสวัดท้ายยอ ตำบลเกาะยอ จังหวัดสงขลา

การหาองค์ประกอบสัดส่วนเรือนมงคลสูตร

ตารางแสดงการเปรียบเทียบมาตราศอกและมาตราเมตริก

มาตราศอก			มาตราเมตริก (เมตร)
๒ ข้อ (ข้อนิ้ว)	เป็น	๑ เตรียก	๐.๐๕
๒ เตรียก	เป็น	๑ รัก	๐.๑๐
๒ รัก	เป็น	๑ คืบ	๐.๒๐
๒ คืบ	เป็น	๑ ศอก	๐.๔๐
๒ ศอก	เป็น	๑ แขน	๑
๒ แขน	เป็น	๑ วา	๒

ตารางแสดงการเปรียบเทียบมาตราส่วนที่ใช้ในเรือนมงคลสูตร

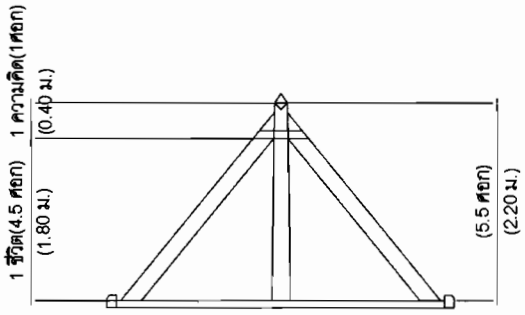
มงคลสูตร	มาตราศอก(ศอก)	มาตราเมตริก (เมตร)
ชีวิต	๔.๕	๑.๘๐
ความคิด	๑	๐.๔๐
ชาย	๓ (ชายอก ๓ ศอก)	๑.๒๐
หญิง	๑.๕	๐.๖๐
การงาน (จันทัน)	๖.๕	๒.๖๐
ความมั่นคง (ชื่อ)	๙	๓.๖๐
ความรัก	๑/๔	๐.๑๐
ความดี	๕.๕	๒.๒๐
สัมมาทิฏฐิ	๖.๕	๒.๖๐

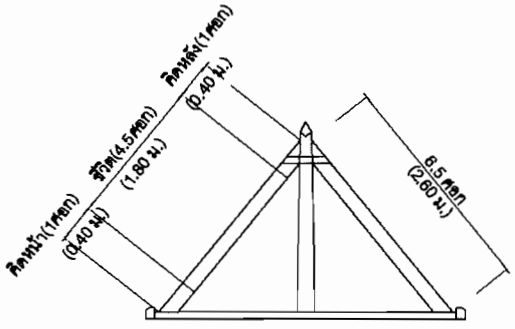

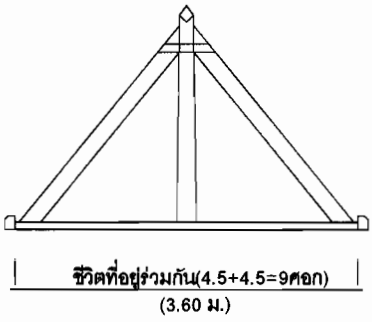
๑) **สัดส่วนระยะตั้ง** คือ สัดส่วนของ **ชีวิต** รวมกับ **ความคิด** หมายถึง การนำสัดส่วนชีวิต(ระยะหัวแม่เท้าถึงหัวคิ้วได้ระยะประมาณ ๔.๕ ศอก) +สัดส่วนความคิด(ระยะความยาวจากหัวคิ้วถึงท้ายทอย ได้ระยะประมาณ ๑ ศอก) = ๕.๕ ศอก (๒.๒๐ เมตร)

๒) **สัดส่วนระยะจันทัน** คือ สัดส่วนของชีวิตที่รวมความคิดไปในทางที่ดี มีความคิดหน้า คิดหลัง หมายถึง การครองเรือนต้องมีความคิดที่รอบคอบก่อนที่จะกระทำสิ่งใดไป ระยะความยาวของจันทันจะเท่ากับ **ชีวิต** (๔.๕) **ความคิดหน้า** (๑) + **ความคิดหลัง** (๑) = ๖.๕ ศอก (๒.๖๐ เมตร)

๓) **สัดส่วนระยะชื่อ** คือสัดส่วนการรวมความคิด**ชีวิตที่อยู่ร่วมกัน** (๔.๕ + ๔.๕) = ๙ ศอก (๓.๖๐ เมตร) หมายถึง กิจการใดๆภายในเรือนต้องช่วยกันคิดและตัดสินใจ

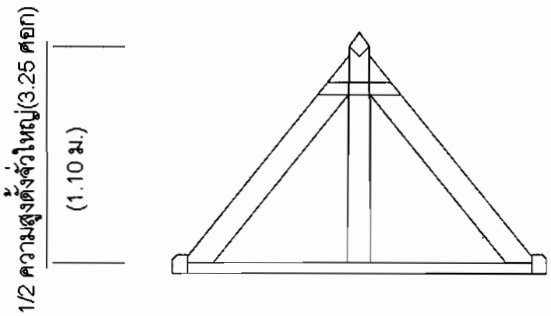
สัดส่วนหลังคาจั่วเล็ก

เมื่อได้สัดส่วนเรือนใหญ่แล้วจึงทำการหาสัดส่วนหลังคาจั่วเล็กซึ่งเปรียบเสมือนเรือนลูกดังบทกลอน

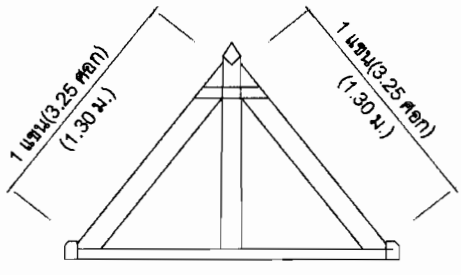
".....บอกความให้กับลูก
ความพันผูกลูกพ่อเริ่มก่อมา
กายเจ้า คือ อาหารพ่อหมั่นหา
สร้างกายาให้กับเจ้า พ่อเฝ้าทำ
เจ้ากำเนิดเกิดกายมาได้ครบ
จงประสบ ซบกายใต้พระธรรม
สองแขนเจ้า อุดส่าห์เฝ้าประกอบกรรม
ที่ชักนำให้พบสุขอย่าทุกข์ท้อ
ถึงแม้เจ้าเหนื่อยหนักสักเพียงไหน
จงรู้ไว้ ***สองแขนเจ้า เท่าหนึ่งพ่อ*****.....”**

จากบทกลอนเป็นการออกสัดส่วนจั่วเล็ก (สัดส่วนดั้งและจันทัน) โดยการนำสัดส่วนมาจากเรือนใหญ่ ซึ่งเปรียบเสมือนลูกที่กำเนิดกายมาจากพ่อและแม่ ดังนั้นระยะสัดส่วนที่ได้จากบทกลอน คือ

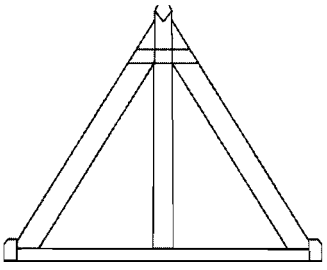
๑) **สัดส่วนดั้ง** ระยะความสูงของดั้งจั่วเล็กจึงเท่ากับครึ่งหนึ่งของความสูงดั้งจั่วใหญ่

๒) **สัดส่วนจันทัน** จากบทกลอน “จงรู้ไว้ **สองแขนเจ้าเท่าหนึ่งพ่อ**” หมายถึง ความยาวจันทันจั่วเล็กทั้งสองด้านรวมกันแล้วเท่ากับความยาวจันทันจั่วใหญ่หนึ่งด้าน

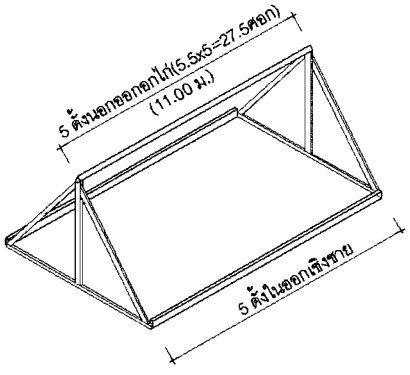
๓) สัดส่วนขื่อ ความยาวขื่อจั่วเล็กเท่ากับ ๑/๒ ของความยาวจั่วใหญ่

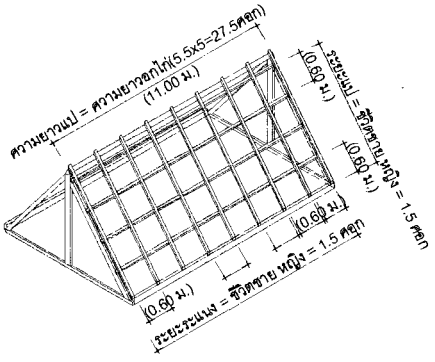
1/2 ความยาวขื่อจั่วใหญ่(4.5 ศอก)

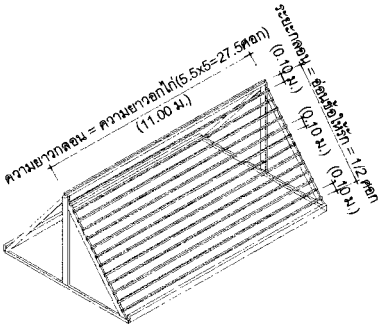
ที่มา : เขียนจากระยะการถอดบทกลอนมงคลสูตร

หมายเหตุ : สัดส่วนเปรียบเทียบดังกล่าวข้างต้นเป็นการเปรียบเทียบกับมาตราเมตริกโดยประมาณเท่านั้น ความจริงแล้วสัดส่วนศอก คืบฯลฯ จะต้องขึ้นอยู่กับขนาดของเจ้าของเรือนเป็นสำคัญ

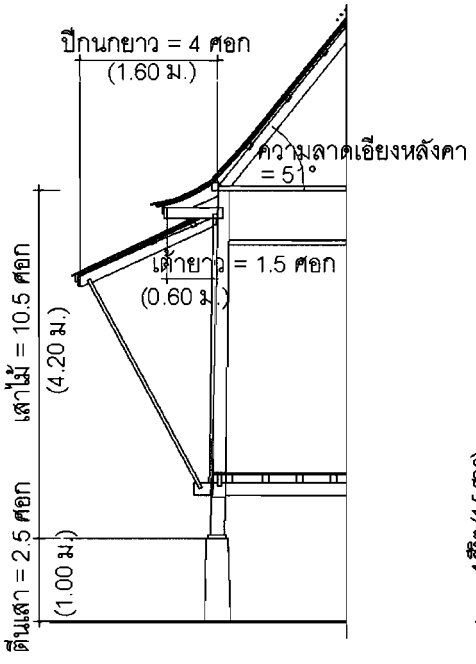

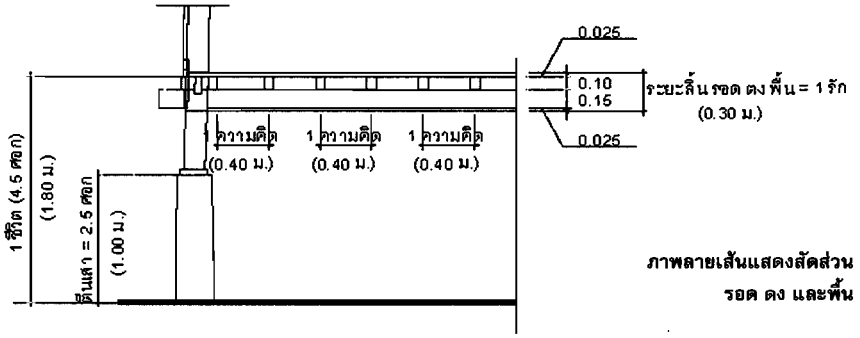
ภาพลายเส้นแสดงสัดส่วนปีกนก
ความสูงเรือน และตีนเสา

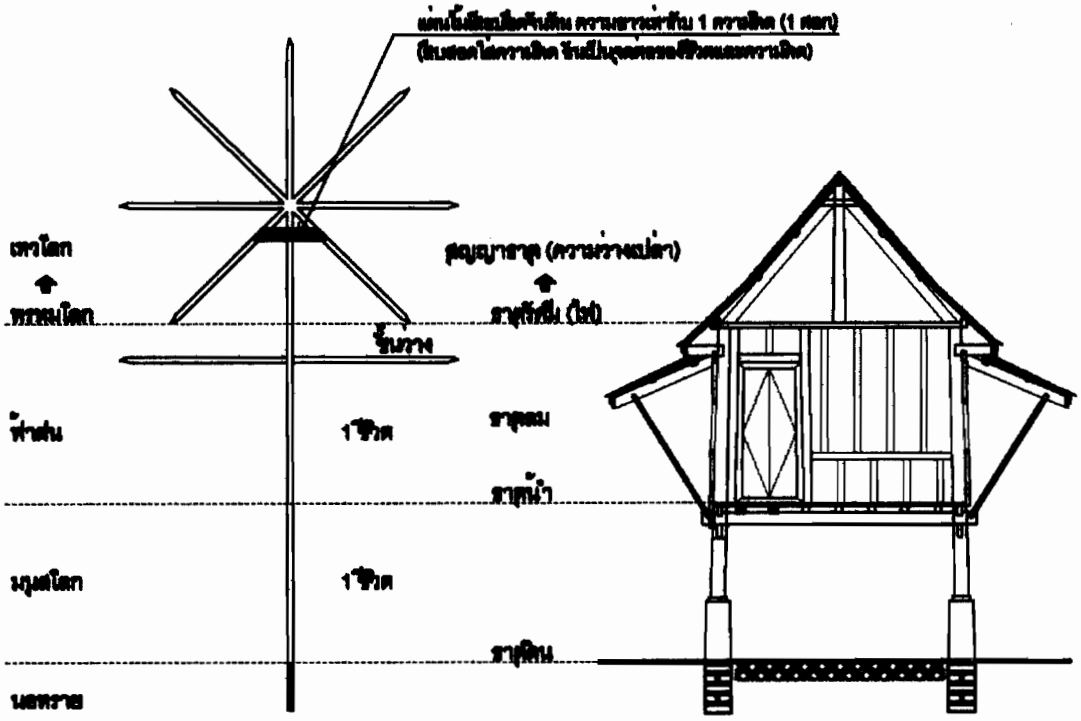
ภาพลายเส้นแสดงสัดส่วน อกไก่ แป กลอน
และระแนง

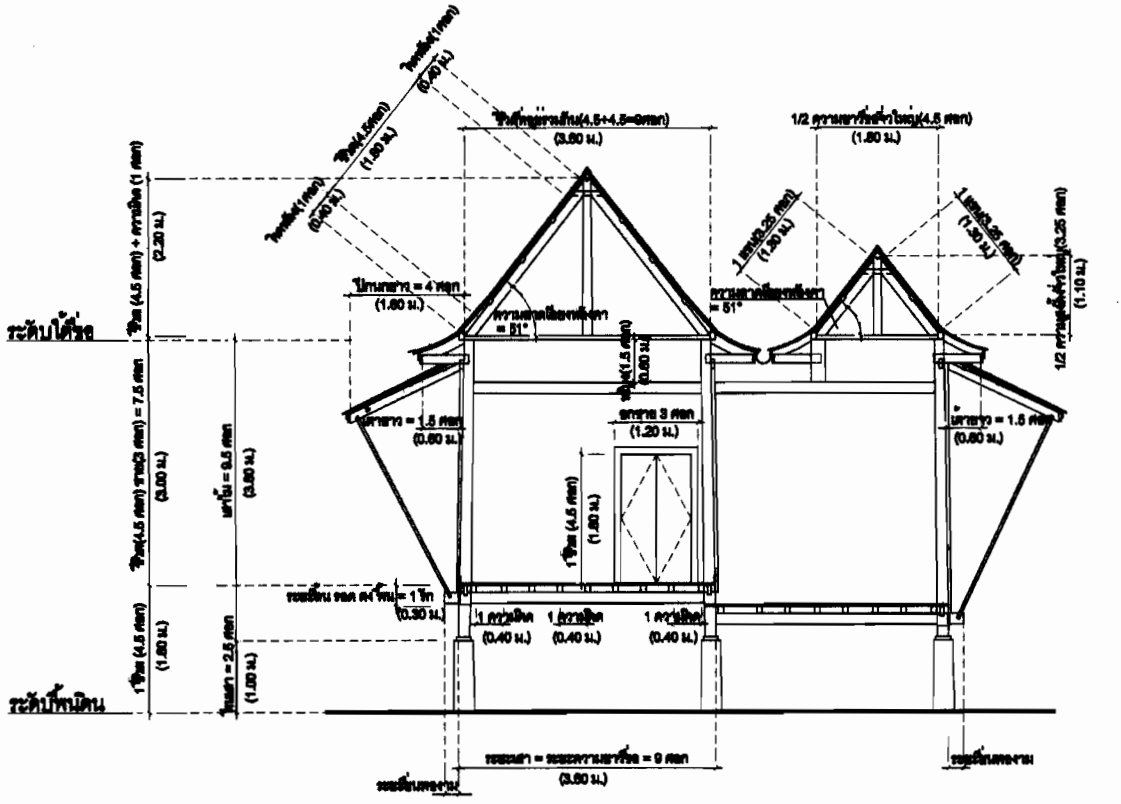

ภาพลายเส้นแสดงสัดส่วน
รอด ดง และพื้น

สัดส่วนเรือนจากบทกลอนมงคลสูตร

ลายเส้นที่ ๗
แสดงการเปรียบเทียบการแบ่งสัดส่วนเรือน

รูปตัดเรือนมงคลสูตร

0 0.5 1 2 3

ปัจจุบันรูปแบบเรือนเกาะยอ จ.สงขลา ที่ได้รับการยืนยันว่าเป็นเรือนที่ปลูกโดยการใช้มงคลสูตรเหลืออยู่เพียงหลังเดียว คือ กุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ ต.เกาะยอ จ.สงขลา มีประวัติเล่าว่าเดิมเป็นเรือนของกำนัน ต.เกาะยอ เมื่อกำนันสิ้นชีวิตลงได้ถวายเรือนให้เป็นกุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ

ลักษณะหมู่กุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอประกอบด้วยกุฏิเจ้าอาวาสเป็นเรือนประธานและกุฏิด้านหน้าสองข้างขนาบทั้งด้านซ้ายและด้านขวา มีลักษณะของการวางผังแบบ **ดาวเคียงเดือน** ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ลักษณะเรือนทั่วไปเป็นเรือนเครื่องสับสร้างด้วยไม้จริงทั้งหลัง เป็นเรือนขนาด ๓ ห้อง หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา มีระเบียงเชื่อมกับชานปูน พื้นปูกระเบื้องดินเผา ซึ่งเรือนแต่ละหลังจะมีลักษณะของหลังคาเป็นหลังคาชั้นเดียวต่อด้วยปีกนก มีทางขึ้นหลักด้านหน้า โดยมีการเน้นทางเข้าด้วยซุ้มประตูก่ออิฐถือปูน ยอดซุ้มประตูทางเข้าจะเป็นยอดเจดีย์ส่วนทางขึ้นรองจะอยู่ทางด้านข้างของเรือนทั้งสองด้าน

เมื่อทำการศึกษาลักษณะการวางผังระหว่างผังกุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอและผังเรือนชาวเกาะยอทั่วไปพบว่า มีความแตกต่างกันคือ ผังหมู่กุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอเป็นลักษณะของเรือนหมู่ในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นผังอาคารทางศาสนา เช่น ผังหมู่กุฏิวัดท้ายยอ ผังหมู่กุฏิวัดโลการาม ส่วนลักษณะผังเรือนเกาะยอทั่วไปจะเป็นเรือนเดี่ยว หากแต่ผังเรือนทั้งสองแบบยังคงมีลักษณะร่วมที่ยึดหลักเหมือนกันคือ ลักษณะที่มีการแบ่งห้องที่มีขนาด ๓ ห้อง

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการวางผังเรือนเป็นส่วนหนึ่งที่แบ่งระดับฐานะทางสังคม และบทกลอนมงคลสูตรเป็นการนำมาใช้เฉพาะที่ตำบลเกาะยอจังหวัดสงขลาเท่านั้น ปัจจุบันยังคงไม่เป็นที่ยืนยันว่ามีการใช้บทกลอนมงคลสูตรมาปลูกเรือนหรือไม่ หากผู้วิจัยมีความเห็นว่าแต่เดิมอาจมีการนำมาใช้เฉพาะกลุ่มที่เป็นเครือญาติกันเท่านั้น เมื่อมีการรื้อฟื้นเนื้อหาขึ้นมาใหม่อาจจะยังคงเค้าโครงของเดิมไว้ หากแต่อาจจะมีการเพิ่มเติมในส่วนเนื้อหาที่ขาดหายไปให้สอดคล้องกับเนื้อหาเดิมก็มีความเป็นไปได้

ภาพที่ ๑๐
แสดงทัศนียภาพด้านหน้า หมู่กุฏิเจ้าอาวาส วัดท้ายยอ

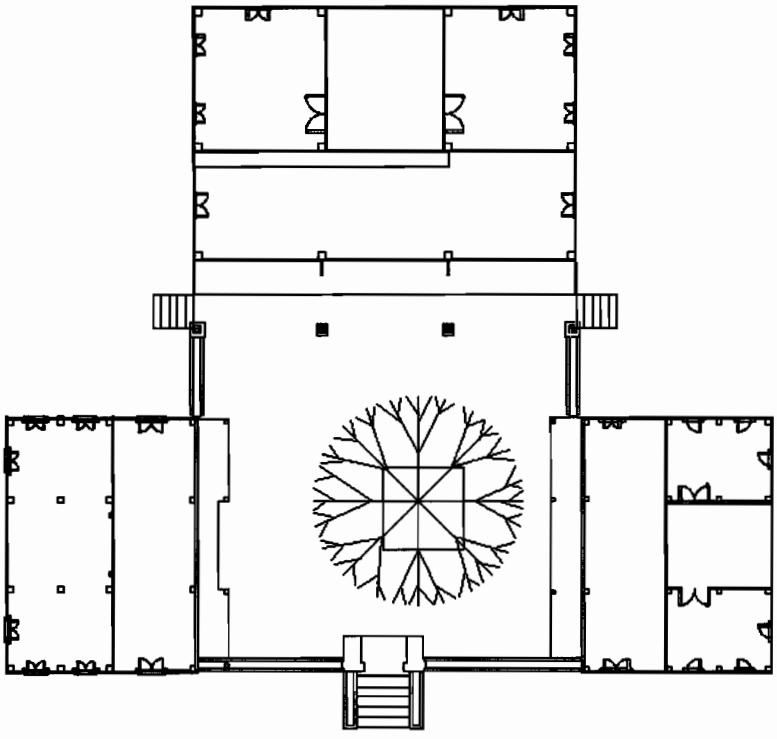
ลายเส้นที่ ๘

แสดงแผนผัง รูปด้าน และรูปตัด

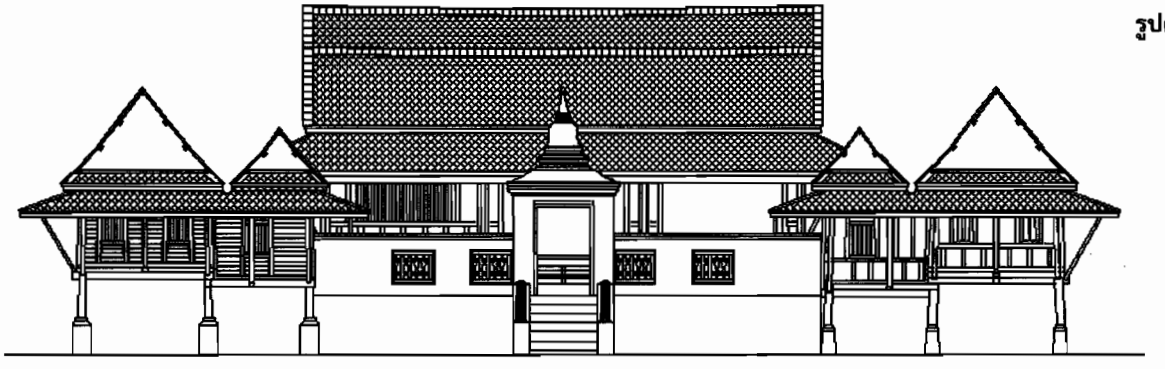
กุฏิเจ้าอาวาส วัดท้ายยอ

ตำบลเกาะยอ จังหวัดสงขลา

ผังพื้น

รูปด้านหน้า

รูปตัด

ที่มา : จากการสำรวจและรังวัด

๓. การวิเคราะห์เปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นเกาะยอและเรือนมงคลสูตร

การวิเคราะห์สัดส่วนเรือนมงคลสูตร

นำเรือนจากบทกลอนมงคลสูตรเป็นหลักในการวิเคราะห์สัดส่วน โดยนำผลที่ได้มาทำการเปรียบเทียบสัดส่วนเรือนระหว่างกุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอและเรือนพักอาศัยเกาะยอเพื่อสุ่มตัวอย่างกลุ่มเรือนที่มีสัดส่วนความสอดคล้องกับ **บทกลอนมงคลสูตร** มากที่สุด ซึ่งจะทำการวิเคราะห์เฉพาะเรือนหลัก (เรือนประธาน) ตามที่บทกลอนมงคลสูตรกล่าวไว้เท่านั้น การวิเคราะห์สัดส่วนเรือนได้แบ่งเป็น ๓ องค์ประกอบ คือ

สัดส่วนองค์ประกอบหลังคา (ระยะท้องชื่อถึงหลังอกไก่)

สัดส่วนความสูงตัวเรือน (ระยะพื้นเรือนถึงท้องชื่อ)

สัดส่วนความสูงใต้ถุนเรือน (ระยะพื้นดินถึงพื้นเรือน)

ตารางตัวอย่างการวิเคราะห์สัดส่วนองค์ประกอบหลังคาเรือนมงคลสูตรและกุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ

เรือน	สัดส่วนเรือน					
	ความสูงหลังคา (ความสูงตั้ง)	ความกว้างเรือน (ความยาวชื่อ)	ความสูงตัวเรือน (พื้นเรือน-ท้องชื่อ)	ความสูงใต้ถุนเรือน (พื้นเรือน-พื้นดิน)	องศาหลังคา ใหญ่	องศาหลังคา เล็ก
เรือนจากบทกลอนมงคลสูตร	๒.๒๐	๓.๖๐	๓.๐๐	๑.๘๐	๕๑	๕๑
	๑	๑.๖	๑.๓	๐.๘	-	-
กุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ	๑.๖๕	๒.๖๐	๒.๑๕	๑.๗๕	๕๒	๕๓
	๑	๑.๖	๑.๓	๑	-	-

พบว่าความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลังคาจากบทกลอนมงคลสูตรระหว่างตั้ง ชื่อ และจันทันเท่ากับ ๑ : ๑.๖ : ๑.๑ หากเทียบเป็นสัดส่วนจำนวนเต็มเท่ากับ ๑ : ๑.๕ :๑ ซึ่งหมายถึงหากหลังคามีความสูงของตั้ง ๑ ส่วน จะมีระยะความยาวของชื่อเท่ากับ ๑.๕ ส่วน และระยะความยาวของจันทันเท่ากับ ๑ ส่วน ซึ่งความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลังคาดังกล่าวทำให้เกิดองศาความลาดของหลังคาเท่ากับ ๕๑ องศา ความลาดชันที่เกิดขึ้นจากระนาบหลังคามีผลจากระยะความสั้นและความยาวของตั้งกับระนาบความยาวของชื่อ ดังนั้นความลาดชันหลังคาย่อมมีผลจากสัดส่วนระหว่างตั้งและชื่อเช่นกัน

สัดส่วนหลังคาจั่วเล็กมีความสูงของตั้งเท่ากับ ๑/๒ ของความสูงตั้งจั่วใหญ่ ดังนั้นองศาความลาดชันของหลังคาจั่วเล็กที่เกิดขึ้นย่อมเท่ากับองศาความลาดชันของหลังคาจั่วใหญ่เช่นเดียวกัน นั่นคือความลาดชันเท่ากับ ๕๑ องศา ส่งผลให้สัดส่วนหลังคาจั่วเล็กตรงกับสัดส่วนในบทกลอนมงคลสูตรที่กล่าวถึงการออกสัดส่วนจั่วเล็กที่ว่า **สองแขนเจ้าเท่ากับหนึ่งแขนพ่อ**

ตารางตัวอย่างการวิเคราะห์สัดส่วนความกว้างเรือนมงคลสูตรและกุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ

เรือน	สัดส่วนความกว้างเรือน	
	ความสูงหลังคา (ความสูงดั้ง)	ความกว้างเรือน (ความยาวชื่อ)
เรือนจากบทกลอนมงคลสูตร	๒.๒๐	๓.๖๐
	๑	๑.๖
กุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ	๑.๖๕	๒.๖๐
	๑	๑.๖

เป็นการเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างความสูงหลังคา (ระยะความสูงดั้ง) : ความกว้างเรือน (ระยะความยาวชื่อ)

พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนความสูงหลังคา (ระยะความสูงดั้ง) : ความกว้างเรือน (ระยะความยาวชื่อ) ของเรือนมงคลสูตรและกุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ เท่ากับ ๑ : ๑.๖ ซึ่งเป็นขนาดสัดส่วนที่เท่ากัน หากเทียบเป็นสัดส่วนจำนวนเต็มเท่ากับ ๑ : ๑.๕ ซึ่งหมายความว่า หากเรือนมีความสูงหลังคาเท่ากับ ๑ ส่วน ความกว้างของเรือนจะเท่ากับ ๑.๕ ส่วน

ตารางตัวอย่างการวิเคราะห์ความสูงตัวเรือนมงคลสูตรและกุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ

เรือน	สัดส่วนความสูงเรือน		
	ความสูงหลังคา	ความสูงตัวเรือน	ความสูงใต้ถุนเรือน
เรือนจากบทกลอนมงคลสูตร	๒.๒๐	๓.๐๐	๑.๘๐
	๑	๑.๓	๐.๘
กุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ	๑.๖๕	๒.๑๕	๑.๗๕
	๑	๑.๓	๑

เป็นการเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างความสูงหลังคา (ระยะความสูงดั้ง) :ความสูงเรือน(ระยะใต้ขื่อถึงระยะพื้นเรือน) : ความสูงใต้ถุนเรือน (ระยะพื้นเรือนถึงพื้นดิน) พบว่า

การเปรียบเทียบสัดส่วนตัวเรือนจะได้สัดส่วนความสูงหลังคา : ความสูงตัวเรือน : ความสูงใต้ถุนเรือนของเรือนจากบทกลอนมงคลสูตร เท่ากับ ๑ : ๑.๓ : ๐.๘ หากเทียบสัดส่วนจำนวนเต็มจะได้เท่ากับ ๑ : ๑ :๑ ซึ่งเท่ากับระยะการแบ่งสัดส่วนเรือนในการเบิกหน้าพรหม และสัดส่วนความสัมพันธ์ของความสูงเรือนกุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ เท่ากับ ๑ : ๑.๓ : ๑ หากเทียบสัดส่วนจำนวนเต็มจะได้ ๑ : ๑ : ๑ ซึ่งเท่ากับสัดส่วนเรือนจากบทกลอนมงคลสูตร

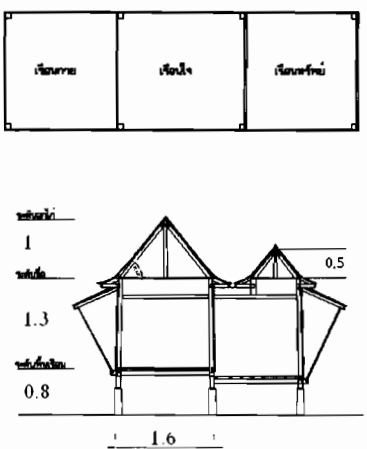
การวิเคราะห์เปรียบเทียบสัดส่วนเรือนระหว่างเรือนจากบทกลอนมงคลสูตร กุฏิเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ และเรือนพักอาศัยเกาะยอ ได้จำแนกผลการวิเคราะห์เป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. <u>เรือนที่มีลักษณะและสัดส่วนเรือนตามบทกลอนมงคลสูตร</u>

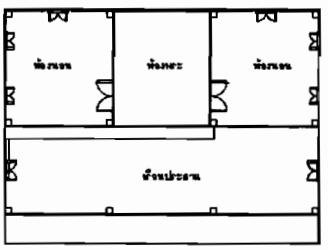
เรือนตามบทกลอนมงคลสูตรมีรูปแบบหลังคาประกอบด้วยหลังคาจั่วใหญ่และหลังคาจั่วเล็ก ภายหลังได้มีการขยายเรือนตามประโยชน์ใช้สอยที่เพิ่มขึ้น ลักษณะดังกล่าวจึงได้มีการขยายหลังคาขึ้นโดยมีรูปแบบเป็นเรือนที่มีหลังคาจั่วใหญ่ ๒ จั่ว ขนาบจั่วเล็กตรงกลาง ซึ่งเรือนดังกล่าวจะมีสัดส่วนความสูงเรือนเท่ากับ ๑ : ๑ : ๑ และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างหลังคาจั่วใหญ่และจั่วเล็กได้สัดส่วนเท่ากับ ๑ : ๐.๕ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ตรงกับบทกลอน **สองแขนเจ้าเท่ากับหนึ่งแขนพ่อ** ในส่วนของการเปรียบเทียบสัดส่วนความสูงหลังคา : ความกว้างเรือน จะได้สัดส่วนเท่ากับ ๑ : ๑.๕

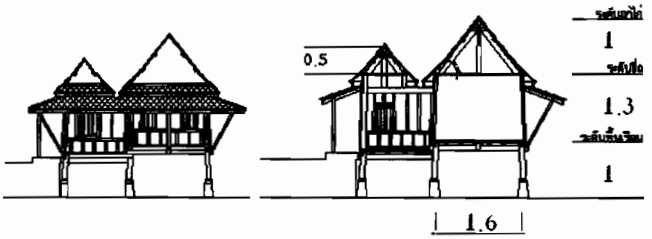
วิเคราะห์ได้ว่าเรือนที่มีลักษณะดังกล่าวมีการนำระเบียบวิธีการแบ่งสัดส่วนเรือนจากบทกลอนมงคลสูตรมากำหนดเป็นสัดส่วนเรือน และจากการสัมภาษณ์เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มเรือนที่มีลักษณะดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์ของชุมชนในแบบระบบเครือญาติกันทั้งสิ้น ดังนั้นรูปแบบเรือนหลังคา ๒ จั่วขนาบจั่วเล็กและวิธีการนำบทกลอนมงคลสูตรมากำหนดเป็นสัดส่วนเรือนอาจเป็นความนิยมในชุมชนที่มีความสัมพันธ์ระบบเครือญาติเท่านั้นและลักษณะรูปแบบเรือนดังกล่าวไม่พบที่อื่นเลยนอกจากที่ ต.เกาะยอ จ.สงขลาเท่านั้น

ลายเส้นที่ ๙
แสดงเรือนที่มีรูปแบบและสัดส่วนเรือนตามบทกลอนมงคลสูตร

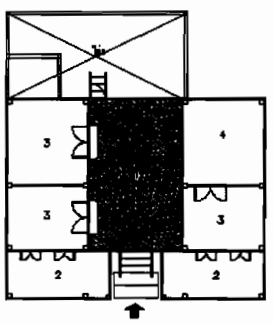

เรือนมงคลสูตร

กุฏิเจ้าอาวาส

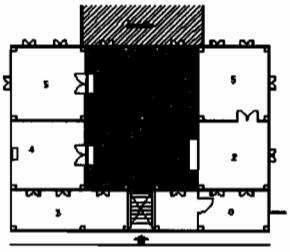

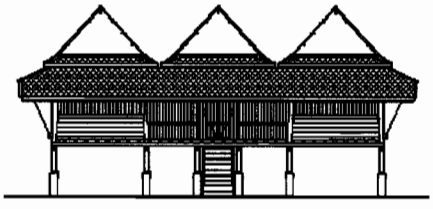
เรือนสำรวจหลังที่ ๑๘

๒. <u>เรือนที่มีลักษณะไม่ตรงบทกลอนแต่มีสัดส่วนเรือนตามบทกลอนมงคลสูตร</u>

เป็นเรือนที่มีสัดส่วนความสูงเรือนตรงกับบทกลอนมงคลสูตร คือ ๑ : ๑ : ๑ และมีสัดส่วนความสูงหลังคา : ความกว้างเรือน เท่ากับ ๑ : ๑.๕ หากแต่มีลักษณะหลังคาที่หลากหลาย คือมีทั้งหลังคา ๑ จั่ว, หลังคา ๒ จั่ว และหลังคา ๓ จั่วเท่า วิเคราะห์ได้ว่า เรือนดังกล่าวไม่มีการนำบทกลอนมงคลสูตรมาใช้กำหนดในการแบ่งสัดส่วนเรือน และรูปแบบของเรือนข้างต้นจะพบเห็นได้ทั่วไปทั้งในเขตอำเภอเมืองสงขลาและบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา

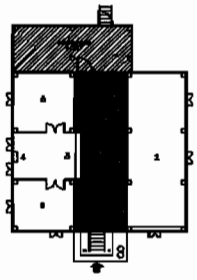

เรือนสำรวจหลังที่ ๒

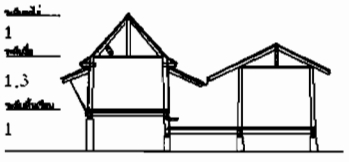

1.8

เรือนสำรวจหลังที่ ๑๒

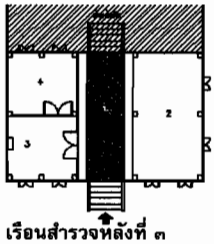

1.7

ลายเส้นที่ ๑๐
เรือนที่มีรูปแบบไม่ตรงตามบทกลอนแต่มีสัดส่วนเรือนตามบทกลอนมงคลสูตร

๓. <u>เรือนที่มีลักษณะและสัดส่วนเรือนไม่ตรงตามบทกลอนมงคลสูตร</u>

เป็นเรือนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเรือนในข้อ ๒ หากแต่มีสัดส่วนความสูงเรือนต่างจากเรือนจากบทกลอนมงคลสูตรและเรือนพักอาศัยเกาะยอทั่วไป ซึ่งเรือนเกาะยอส่วนใหญ่มีสัดส่วนความสูงเรือนประมาณ ๑ ส่วนเท่ากันกับความสูงส่วนอื่นๆ หากแต่เรือนลักษณะข้อ ๓ จะมีความสูงเรือนประมาณ ๑.๕ ถึง ๒ เท่าของส่วนอื่นๆ วิเคราะห์ได้ว่าเรือนดังกล่าวไม่มีการนำบทกลอนมงคลสูตรมาใช้กำหนดในการแบ่งสัดส่วนเรือน และรูปแบบของเรือนข้างต้นจะพบเห็นได้ทั่วไปทั้งในเขตอำเภอเมืองสงขลาและบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาเช่นกันกับเรือนในข้อ ๒

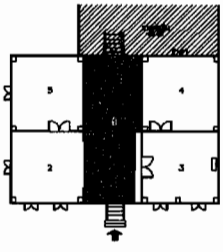

เรือนสำรวจหลังที่ ๓

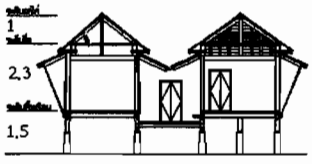

2.3

เรือนสำรวจหลังที่ ๑๓

2.2

ลายเส้นที่ ๑๑
แสดงเรือนที่มีรูปแบบและสัดส่วนไม่ตรงตามบทกลอนมงคลสูตร

การวิเคราะห์

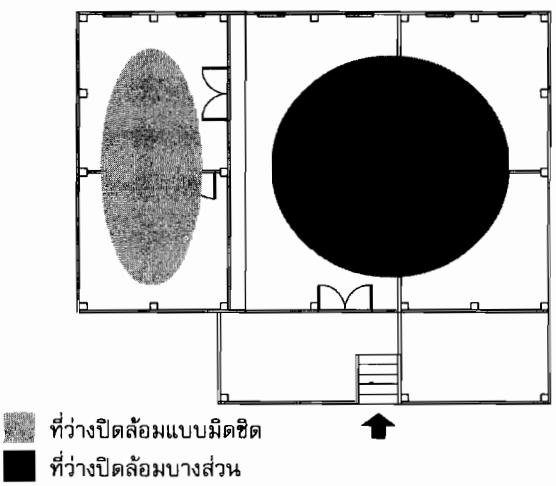
เมื่อวิเคราะห์ผลที่ได้รับทางด้านสถาปัตยกรรมของการแบ่งสัดส่วนเรือนมงคลสูตรคือที่มาของสัดส่วนเรือนและผลของสัดส่วนเรือนที่วิเคราะห์ได้พบว่า การก่อรูปทางสถาปัตยกรรมเกิดจากความต้องการประโยชน์ใช้สอยหรือการเกิดที่ว่างทางสถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสัดส่วนเจ้าของเรือนผู้ใช้งาน [Human Scale] นั่นเอง จากความสัมพันธ์ดังกล่าว ได้แบ่งการวิเคราะห์ทางด้านสถาปัตยกรรมออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. <u>การวิเคราะห์ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม</u>

เกิดจากลักษณะการสร้างผนังปิดล้อมและการวางตำแหน่งพื้นที่ใช้สอย ทำให้เกิดที่ว่างทางสถาปัตยกรรมของเรือนเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑.๑ ที่ว่างปิดล้อมแบบมิดชิด เป็นลักษณะที่ว่างที่มีความเป็นส่วนตัว [Privacy] และมีการเจาะจงประโยชน์ใช้สอยคงที่ [Positive Space] โดยถูกจำกัดขอบเขตด้วยการปิดล้อมของผนังทุกด้าน เช่น ห้องนอน การปิดล้อมดังกล่าวทำให้ที่ว่างภายในมีลักษณะหยุดนิ่ง [Static Space] การติดต่อกับภายนอกได้เพียงทางประตูเท่านั้น

๑.๒ ที่ว่างปิดล้อมบางส่วน เป็นลักษณะที่ว่างที่ไม่ต้องการความมิดชิดหรือความเป็นส่วนตัวอย่างเต็มที่ [Public] สมาชิกในเรือนมักมาอยู่รวมกันโดยไม่แยกเป็นห้องต่างหากและไม่มีการเจาะจงประโยชน์ใช้สอย [Negative Space] เช่น ส่วนอเนกประสงค์ ส่วนครัว ชาน เป็นต้น พื้นที่ดังกล่าวมีการปิดล้อมด้วยผนังเพียง ๑ หรือ ๒ ด้านเท่านั้น ทำให้ที่ว่างดังกล่าวเป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดความเชื่อมต่อระหว่างที่ว่างภายในเรือนด้วยกันและที่ว่างภายนอกเรือน

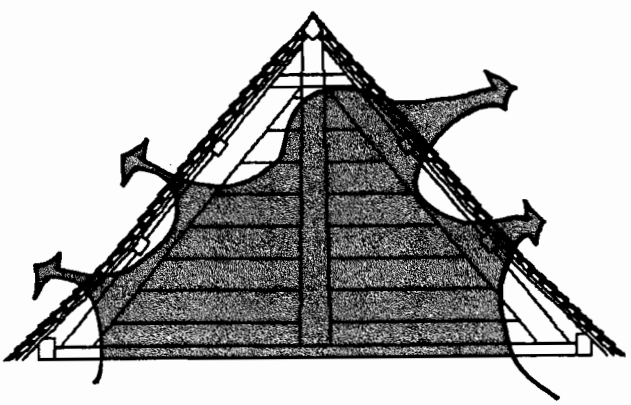
ลายเส้นที่ ๑๒ แสดงที่ว่างทางสถาปัตยกรรมภายในเรือน

นอกจากลักษณะการไหลของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมจะมีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของเจ้าของเรือนแล้ว ยังมีผลต่อการช่วยถ่ายเทและระบายอากาศไม่ให้เกิดความร้อนอบอ้าวภายในเรือนอีกด้วย

๒. <u>การวิเคราะห์การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม</u>

เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการประโยชน์ใช้สอยหรือการเกิดที่ว่างทางสถาปัตยกรรมและสัดส่วนเจ้าของเรือนผู้ใช้งาน [Human Scale] ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีผลต่อการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม คือ

๒.๑ สัดส่วนความลาดชันหลังคา ความลาดชันหลังคาไม่สูงมากเหมือนเรือนไทยภาคกลางและมีชายคาปีกนกยื่นยาวโดยรอบช่วยทำให้เรือนไม่ต้านกระแสลมและฝนเมื่อถึงฤดูมรสุม อีกทั้งยังช่วยป้องกันแสงแดดและฝนสาดเข้าสู่ตัวเรือนอีกด้วย ชายคาปีกนกที่ยื่นยาวจึงจำเป็นต้องมีท้าวแขนรับโดยรอบเรือนเพื่อช่วยในการถ่ายน้ำหนักของหลังคา การที่เรือนมีหลังคาจั่วเล็กอยู่ตรงกลางยังพ้องกับสภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี ทำให้มีความต้องการพื้นที่ส่วนชานบนเรือนเป็นพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรม ดังนั้นการมีหลังคาจั่วเล็กอยู่ตรงกลาง จึงช่วยลดความใหญ่ของผืนหลังคา อีกทั้งยังก่อให้เกิดลักษณะของผืนหลังคาที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยออีกด้วย ในส่วนของโครงสร้างหลังคาที่มีการบากจันทันเพื่อรับ แป กลอน และระแนงเพื่อรับกระเบื้องมุงหลังคา ระยะขนาดของโครงสร้างช่วยให้เกิดที่ว่างบริเวณส่วนโครงสร้างหลังคาขึ้น ที่ว่างดังกล่าวช่วยให้มีการระบายอากาศภายในเรือนได้เช่นกัน

ลายเส้นที่ ๑๓ แสดงการระบายอากาศส่วนหลังคา

๒.๒ สัดส่วนความสูงเรือน สัดส่วนของความสูงเรือนที่นำมาจากสัดส่วนเจ้าของเรือน [Human Scale] ส่งผลให้ปริมาตรของพื้นที่ว่างภายในเรือนไม่ใหญ่เกินไปและไม่เล็กจนกระทั่งทำให้ผู้ที่อาศัยรู้สึกอึดอัด ความสูงเรือนที่สัมพันธ์กับความสูงของชาวเกาะยอ คือ เฉลี่ยประมาณ ๑.๖๕ ถึง ๑.๗๕ เมตร ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่ภายในเรือนเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ กล่าวคือ ในช่วงเวลากลางวัน ส่วนใหญ่สมาชิกในเรือนใช้พื้นที่บริเวณที่เป็นส่วนสาธารณะ [Public Space] เช่น พื้นที่อเนกประสงค์และพื้นที่ชานเป็นที่ประกอบกิจกรรมการที่สมาชิกจำนวน ๔ ถึง ๕ คน ใช้พื้นที่ร่วมกันในช่วงเวลาเดียวกัน เมื่อเทียบกับสัดส่วนของความสูงเรือนย่อมทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดได้ หากเมื่อรวมความสัมพันธ์ระหว่างปริมาตรพื้นที่ว่างภายในของความสูงเรือน ปริมาตรของพื้นที่ว่างใต้หลังคาที่ไม่มีการตีฝ้าเพดาน และการลดระดับพื้นส่วนชานแล้ว ทำให้ปริมาตรรวมภายในที่เกิดขึ้น นั่นย่อมทำให้เจ้าของเรือนที่ใช้พื้นที่ภายในดังกล่าวช่วยลดความรู้สึกอึดอัดหรือรู้สึกว่าเรือนเตี้ยเกินไปลงได้

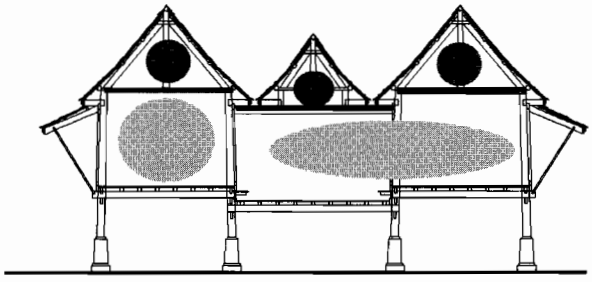
การต่างระดับของพื้นชานที่ต่างกันมากกว่าภาคกลาง นอกจากจะช่วยในการแก้ปัญหาของโครงสร้างและปริมาตรพื้นที่ว่างภายในเรือนแล้ว ยังช่วยในการระบายอากาศของเรือนโดยการตีแผ่นไม้เว้นร่องทางด้านตั้งและการเว้นร่องบริเวณพื้นชาน เรือนบางหลังมีการระบายอากาศทางผนังโดยการนำวัสดุธรรมชาติคือการนำไม้ไผ่สานมาประกอบเป็นผนังเรือนอีกด้วย นอกจากนี้ ระดับที่ต่างกันของพื้นยังสามารถนั่งห้อยเท้าได้อย่างสะดวกแทนการนั่งด้วยเก้าอี้ เรือนบางหลังที่ระดับต่างกันมากมีการใช้เกยนอเป็นตัวเชื่อมระหว่างระดับพื้นเรือนและระดับชาน

๒.๓ สัดส่วนความสูงใต้ถุนเรือน สัดส่วนใต้ถุนเรือนที่ไม่สูงมากพ้องกับสภาพภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี ทำให้พื้นที่ว่างใต้ถุนเรือนเกิดลักษณะชื้นแฉะ ทำให้การใช้ประโยชน์ใต้ถุนเรือนจึงไม่มีความจำเป็นมากนัก คงใช้เป็นที่เก็บเครื่องมือเกษตรกรรมเท่านั้น สัดส่วนจึงไม่จำเป็นต้องสูง

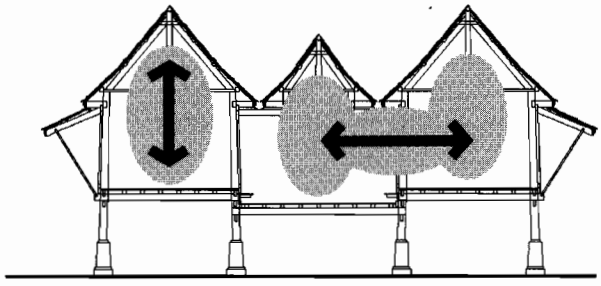
ดังนั้นกล่าวได้ว่า **บทกลอนมงคลสูตร** ก่อให้เกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเกาะยอ และสร้างสัดส่วนได้สวยงาม พ้องกับประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะกับสภาพภูมิอากาศที่อยู่แล้วมีความสบาย ซึ่งการอยู่สบายถือได้ว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่งในการอยู่อาศัย และทั้งนี้แม้ว่าจะมีการนำบทกลอนมงคลสูตรมากำหนดสัดส่วนเรือนหรือไม่ก็ตาม ความมุ่งหวังหลักของเรือนแต่ละหลังล้วนแต่ต้องการให้เจ้าของเรือนมีความเป็นสิริมงคลเหมือนกันทั้งสิ้น ปัจจัยที่ส่งให้รูปแบบเรือนต่างกันโดยยึดถือวัฒนธรรม ความนิยม และประโยชน์ใช้สอยของเจ้าของเรือนแต่ละหลังเป็นหลัก โดยมีปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจคือ**ภูมิปัญญาเชิงช่าง**ที่ได้รับการถ่ายทอดด้านการปลูกเรือนสืบต่อกันมา ซึ่งช่างแต่ละคนย่อมมีเทคนิคและวิธีการที่ต่างกันตามสายช่างจึงควรมีการสืบทอดรูปแบบและวิธีการไม่ให้สูญสิ้นตามกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกที่หลั่งไหลเข้ามา

ภาพที่ ๑๑-๑๕
แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนเรือนกับคน

ปริมาตรพื้นที่ว่างภายในเมื่อตีฝ้าเพดาน

ปริมาตรพื้นที่ว่างภายในเมื่อไม่ตีฝ้าเพดาน

ลายเส้นที่ ๑๔
แสดงการเปรียบเทียบปริมาตรพื้นที่ว่างภายในเรือน

บทสรุป

ปัจจุบันเรือนเกาะยอมีจำนวนเรือนและรูปแบบที่ยังคงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว สาเหตุหลักมาจากเจ้าของเรือนมีความนิยมรูปแบบเรือนสมัยใหม่มากกว่าเรือนแบบเดิมที่ยากต่อการดูแลและสิ้นเปลืองงบประมาณในการซ่อมแซมมากกว่า ซึ่งผลของความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเริ่มตั้งแต่มีการสร้างสะพานติณสูลานนท์เรื่อยมา ปัจจุบันเมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐมากขึ้น ทำให้มีการเร่งพัฒนาทางด้านวัตถุ โดยการสร้างสิ่งต่างๆเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง และการพัฒนาบางอย่างก็เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมและรูปแบบเชิงสถาปัตยกรรมภายในท้องถิ่นอย่างสิ้นเชิง

ดังนั้น ภาครัฐหรือแม้กระทั่งคนในท้องถิ่นเกาะยอเองควรมีส่วนร่วมในการช่วยปลุกจิตสำนึกเพื่อให้คนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ โดยการให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และร่วมอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่น เพื่อการสืบทอดทางด้านภูมิปัญญาเชิงช่างต่อไป.

* * * * *

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. **การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดี**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป สัมพันธวงศ์พาณิชย์, ๒๕๓๔.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.**เข้าใจถิ่น เข้าใจเที่ยว สงขลา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทแปลนโมทีฟ จำกัด, ๒๕๔๓.

ชวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ชกเกี้ยน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

เฉลียว เรืองเดช. "เสาภูมิ." **สารานุกรมภาคใต้ เล่ม ๑๗** กรุงเทพมหานคร : บริษัทสยามเพรส เมนเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒.

พระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา). " พงศาวดารเมืองสงขลา." **ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓.**

ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร. **ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพการพิมพ์ , ๒๕๔๔.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "เกาะยอ." **สารานุกรมภาคใต้ เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสยามเพรส เมนเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒.

"ข้อจำกัดและปัจจัยทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา." **ทักษิณคดี ๓** , ๑ (ตุลาคม ๒๕๓๕).

โลกทรรศน์ไทยภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : กรุงสยามการพิมพ์ , ๒๕๒๗.

"ภูมิปัญญาของชาวบ้านภาคใต้." **วารสารทักษิณคดี ๕** , ๓ (มิถุนายน ๒๕๔๐)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังสีสว่างวงศ์ ภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช. **ชีววัฒน์ เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ ๗**. พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา , ๒๕๐๗.

ภาษาต่างประเทศ

Roman, G. Knapp, **China's Vernacular Architecture**. America : University of Hawaii Press,1992.

การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระมานพ อัคธัมโม , ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

สัมภาษณ์ นายปั้น เพชรสุวรรณ , ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

สัมภาษณ์ เจ้าของเรือนพักอาศัยเกาะยอ ๒๐ หลัง